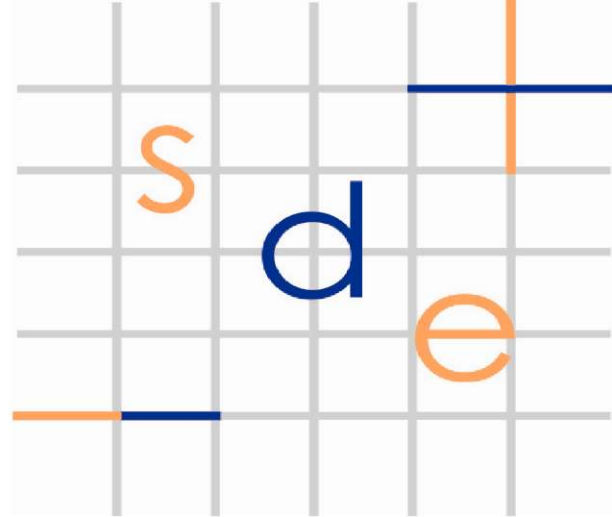

delovni zvezki

Let 4 št 1 leto 2011

Presečno določanje razvojnih priorit

Bojan RADEJ,
Zdenka KOVAČ,
Luna JURANČIČ ŠRIBAR

Ustvarjalna gmajna, 2.5
Ljubljana, Julij 2011
Slovensko Društvo Evalvatorjev
Tabor 7, Ljubljana

info@sdeval.si, <http://www.sdeval.si>

Presečno določanje razvojnih prioritet

Bojan RADEJ, Slovensko društvo evalvatorjev (bojan.radej@siol.net)

Zdenka KOVAČ, GEA College

Luna JURANČIČ ŠRIBAR, Društvo Kralji ulice

Julij 2011

Pravice: Izdelek je zaščiten z licenco »Creative Commons« / »Ustvarjalna gmajna« 2.5 Slovenija, ki določa: pri uporabi dela morate navesti izvirnega avtorja; dela ne uporabiti v komercialne namene; Če spremenite ali uporabite to delo v svojem delu, ga lahko distribuirate le pod licenco, enako tej.

Zahvala: Za pripombe na prejšnje različice tega besedila se zahvaljujem prof. dr. Antonu Krambergerju (Fakulteta za družbene vede) in Jadranki Vesel.

Priporočilo za citiranje: Radej B., Z. Kovač, L. Jurančič Šribar. Presečno določanje razvojnih prioritet. Ljubljana: Slovensko društvo evalvatorjev, Delovni zvezki, let. 4, št. 1 (julij 2011), 45 str., <http://www.sdeval.si/Publikacije-za-komisijo-za-vrednotenje/Presecno-dolocanje-razvojnih-prioritet-Delovni-zvezek-4/1.html>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

001.818(0.034.2)
304(0.034.2)

RADEJ, Bojan

Presečno določanje razvojnih priorit [Elektronski vir] / Bojan Radej, Zdenka Kovač, Luna Jurančič Šribar. - 1. izd. - El. knjiga. - Ljubljana : Slovensko društvo evalvatorjev, 2011. - (Delovni zvezki SDE ; 2011, št. 1)

Način dostopa (URL): <http://www.sdeval.si/Publikacije-za-komisijo-za-vrednotenje/Presecno-dolocanje-razvojnih-prioritet-Delovni-zvezek-4/1.html>

ISBN 978-961-92453-6-1

1. Kovač, Zdenka, 1954- 2. Jurančič Šribar, Luna
257056000

KAZALO VSEBINE

1. Uvod	5
2. Analiza razmer	9
3. Operacionalizacija koncepta socialna ekonomija	13
3.1 Način izbire javnih priorit	23
3.2 Praktični primer izbire priorit	27
4. Rezultati izbora	31
5. Sklep	34
English Abstract	35
Predstavitev društva Mozaik in socialnega podjetja Pribinovina d.o.o.	36
Predstavitev društva Kralji ulice in Slovenskega društva evalvatorjev	37
Uporabljeni viri	39

KAZALO SLIK IN TABEL

Slika 1: Razvojni zaostanki Pomurja po kazalnikih razvoja za slovenskim povprečjem, standardizirano, 3-letne drseče sredine	10
Slika 2: Dvodavno razumevanje socialne ekonomije	17
Slika 3: Tridavno presečno razumevanje socialne ekonomije	20
Tabela 1: Pričakovani učinek projektnih idej na sestavine socialne ekonomije	32

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Podatki	41
Priloga 2: Matrika potencialov in potreb socialne ekonomije v Pomurju	42
Priloga 3: Rezultati - prednostni vrstni red predlaganih projektov	43

Presečno določanje razvojnih priorit

Povzetek

Predhodne študije so opozorile, da je sedanji model razvoja Slovenije neuspešen, kar je posebej vidno na primeru Pomurja. Kljub visokemu prilivu razvojnih sredstev se razlike do slovenskega povprečja še naprej povečujejo, zlasti na področju družbenega razvoja, kjer so financirani ukrepi nejasno prioretizirani, prioritete pa se pogosto spreminjajo. Prioritetni ukrepi so obenem med seboj pogosto v konfliktu. Predlagamo komplementaren model celovitega družbenega razvoja, ki projekte socialne ekonomije obravnava enakovredno gospodarskim in ekološkim projektom. Logika socialnega razvoja je drugačna kot logika gospodarskega razvoja, zato predlagamo inovativni tako imenovani presečni način javne izbire priorit socialnega razvoja. Poslanstvo socialne ekonomije je aktivirati neaktivne regionalne vire za zadovoljevanje nezadovoljenih regionalnih potreb družbenega razvoja. Prispevek z razvrščanjem po tem kriteriju prioretizira deset predlaganih socialno-ekonomskih projektov. To je zgolj primer, ki bi ga s smiselnimi prilagoditvami lahko uporabili tudi v prioretizaciji alternativ javnih politik na drugih področjih javnega upravljanja. Presečen način izbire med javnimi alternativami pa pomeni tudi novo podlago miselnosti družbenega so-upravljanja razvoja.

Ključne besede: socialna ekonomija, družbena kompleksnost, presečna metoda, sredinsko vrednotenje, nesomernost.

1 Uvod

Družbena blaginja, ki se razvija samo na tržni podlagi, ne zajame vseh regij, vseh družbenih slojev, niti vseh generacij.. Izbruh globalne krize 2008 je razkril mnoge slabosti slovenskega regionalnega razvojnega modela in slabosti socialno-varstvenega sistema. Sklicuje se na policentričen razvoj, dejansko pa razvoj koncentrira v Osrednje slovensko regijo. Socialna in ekonomska neuravnovešenost, ki jo spremljajo tudi naraščajoči okoljski problemi razvoja, zahtevajo resen premislek o alternativah veljavnemu razvojnemu modelu (Vlada RS, 2010; Kovač, Klužer, 2010).

Ideja o napredku, ki ga primarno poganjajo gospodarski vzvodi rasti dodane vrednosti, četudi na škodo družbene povezanosti in okoljske vzdržnosti, je zlasti od konca devetnajstega stoletja dominantna ekonomska paradigma zahodnega sveta. Na njej danes sloni tako strategija razvoja Slovenije kot Evropske unije (Lizbonska strategija). A takšna strategija je smotna le za tisti del gospodarstva, ki prodaja v tujino (nomadi, konkurenčna podjetja), medtem ko za ostale, še posebej za razvoj negospodarskih vidikov blaginje, ni zadostna. Je prej nasprotno; pravzaprav je ravno vir težav na socialnih in okoljskih področjih blaginje. Nomadska podjetja ne živijo od lokalnih pogojev, ampak od cenovnih razlik med nabavnimi in prodajnimi trgi (Giraud, 2006). Zato niso nikjer doma, na noben lokalni trg niso vezana bolj kot na kateregakoli drugega, s čimer zabrišejo svoje lokalno poreklo in svojo »družbeno odgovornost« do

lokalnega socialnega in naravnega okolja. V praksi se radi sprevržejo v moderne plenilce naravnih in človeških bogastev, ne nosijo pa dolgoročnih negativnih posledic v lokalnih okoljih. Tako neuravnovešena globalizacija ustvarja nekatere nove ovire dejavnostim, ki so lokalnega pomena, posebej v okoljih, ki se ne znajo prilagoditi dovolj, da bi kljub spremenjenim pogojem uveljavili svoje vitalne lokalne interese in posebnosti.

V Sloveniji so posledice neustreznega razvojnega modela dramatično razvidne v Pomurski regiji. Čeprav so se naložbe v regiji na prebivalca v obdobju 1995-2010 povečale za petkrat (naložbe za okolje na prebivalca so se celo podeseterile!), dohodek na prebivalca se je povečal za 80%, pa so se razlike za najbolj razvitimi slovenskimi regijami povečale. Odseljevanje iz regije je višje še za tretjino, brezposelnost je višja kot na začetku obdobja in dosega skoraj 20%, zaostanek od slovenskega povprečja pri dohodku na prebivalca pa se je povečal z 2.000 evrov v začetnem obdobju na skoraj 7.000 evrov petnajst let kasneje (Priloga 1).

Pomurje je glede na družbeni razvoj v slabšem položaju kot z gospodarskega, okoljskega vidika ali vidika človeški bogastev. Število prebivalcev in prebivalk se znižuje od začetka osemdesetih let in samo od osamosvojitve se je letno znižalo skoraj za odstotek. Demografsko gledano je Pomurje tudi najstarejša regija. Življenjski standard prebivalstva je znatno nižji od državnega povprečja. Ljudje so slabšega zdravja, imajo manj služb, ki so tudi slabše plačane. V regiji je delež ljudi, ki živijo od državne pomoči, dvakrat višji od državnega povprečja. Samomorilnost, predvsem žensk, je za dvakrat višja kot v državi, ki je sama v svetovnem merilu na visokem, devetem mestu. Neposredne posledice šibkega socialnega kapitala regije so velike težave medsebojnega sodelovanja med akterji v regiji in nizka stopnja zaupanja.

Posebna študija (Radej, 2006b), pripravljena za potrebe zunanjega vrednotenja strateškega dela razvojnega programa Pomurja za obdobje od leta 2007 do 2013, ocenjuje, da zaostrovanje socialnih razmer v regiji ni samo posledica neugodnih trendov na področju socialnega razvoja. Zaostrovanje je v dobršni meri tudi posledica posrednih neugodnih socialnih učinkov sprememb, ki jih narekujejo politike na gospodarskem, okoljskem področju in na področju razvoja človeških bogastev.

Eden od razlogov za posredne pritiske na socialne razmere v regiji je nepovezanost sektorskih politik, ki druga drugi z enostranskim zasledovanjem svojih priorit, neredko nasprotujejo. Omenjena študija (Radej, 2006b) je zato posebej proučila navzkrižne vplive in pokazala kako bodo ukrepi regionalnega razvojnega programa Pomurja na področju človeških bogastev, gospodarstva, sociale ter okolja vplivali drug na drugega. Ugotovljeno je bilo, da so navzkrižni vplivi večinoma (med socialnim, okoljskim in človeškim vidikom) odsotni ali zgolj šibko pozitivni, razen v primeru socialno-gospodarskih razmerij, kjer so dokaj močni, vendar negativni – napredek regije v gospodarskem razvoju je povezan z nazadovanjem na socialnem področju. Eden izmed razlogov za omenjeno je, da je gospodarska rast zamišljena na rasti stroškovne

konkurenčnosti (nizke plače), kar pomeni podrejanje lokalnih možnosti globalnim potrebam. Javne politike v regiji zanemarjajo razvojne dejavnike, ki izhajajo iz njenih naravnih in kulturnih danosti in se namesto tega zanašajo na uvažanje razvoja. Prav tako ne temeljijo na modelu »razvojnega so-upravljanja« temveč na prioritetah, ki jih določajo trenutni šampioni v centralni ali lokalni politiki. Takšen razvojni model regijo dolgoročno šibi od znotraj in jo hkrati dela odvisno navzven.

Največja žrtev te nepovezanosti in nekonsistentnega razvoja, je šibek socialni kapital¹ regije. Nesodelovanje med dejavniki blaginje najbolj škoduje ravno socialnim bogastvom, saj le-ta niso nič drugega kot ravno dosežek sodelovanja. Socialni kapital je edini obsojen na obstoječe razmere v regiji, saj se pred negativnimi trendi ne more skriti v rezervat, kot se lahko do določene mere pred neugodnimi gospodarskimi vplivi skrrije okoljski kapital regije v parku Goričko, niti ni ptica selivka, ki bi lahko izkoristila priložnosti ponujene s strani globalizacije v drugih delih sveta. Socialni kapital ni mobilni kot sta gospodarski in človeški kapital regije, da bi se lahko preselil kam, kjer vladajo zanj boljši pogoji. Socialni kapital regije je edini med štirimi vidiki blaginje obsojen na to, da z regijo deli njeno usodo v dobrem ali slabem.

Šibka socialna blaginja in z njo šibka skupna družbena blaginja regije je tako preplet različnih dejavnikov, med katerimi je razvidna tudi neskladnost prednostnih usmeritev različnih sektorskih in regionalnih politik s stališča potreb celovitega družbenega razvoja regije. Takoj je razvidno, da odgovornim ni povsem jasno kaj so v regiji prioritete, saj so se le te, če upoštevamo dokumente samo iz zadnjih treh let, v Pomurju radikalno spreminjale. Letno poročilo 2009 o izvajanju Državnega razvojnega programa za obdobje 2007–13 za področje Pomurja² navaja naslednje glavne prioritete: področje človeških bogastev in področje gospodarstva. Program Pomurje 2015 (SVLR, 2010b) kot prioritete določa: obnovljivi viri energije, kmetijstvo ter agroživilstvo in turizem. Regionalni razvojni program Pomurja 2007-13 je za tri glavne prioritete izpostavil naslednje:³ rast dodane vrednosti, turizem in človeška bogastva.

Kot priča nekonsistentno postavljanje regionalnih priorit, je razvojno zaostajanje Pomurja v določeni meri prav gotovo tudi neposredna posledica napačnih lokalnih odločitev o razvoju. Odgovorni na občinah in v regionalnih razvojnih ustanovah ne prepoznavajo dobro oz. se ne odzivajo zadostno na kritične trende, k temu pa prispevajo tudi neskladne sektorske politike države.

Pravilno določanje priorit javnih politik je odločilnega pomena za napredek družbene blaginje. Standardni razvojni model se zanaša na uniformno razvrstitev priorit, kjer se zasleduje več ciljev, ki pa so vsi hierarhično urejeni in podrejeni enemu samemu

¹ Socialni kapital je skupek socialnih mrež, norm in zaupanja in načina, kako ti dejavniki omogočajo razvojnim agentom (posameznikom in institucijam), učinkovito ravnanje pri uresničevanju skupno zastavljenih ciljev (Putnam, 1993, 1996).

² <http://www.regionalnisklad.si/uploads/datoteke/Letno%20poročilo%202009.pdf>

³ <http://web.rra-mura.com/page.aspx?top=3&sub=31&title=RRP%20POMURJE%202007-2013>

vodilnemu cilju – rasti denarnih dobičkov oziroma dodane vrednosti. To je način razvrščanja prioritet, ki je prikladen v pridobitno usmerjenem sektorju, kjer je primarni cilj maksimiranje dobička nesporen, vsi ostali glavni poslovni cilji pa so instrumentalizirani za potrebe njegovega doseganja. V javnih politikah pa je treba reševati drugače zastavljene probleme. Kot nasploh v javnem upravljanju in v družbenih dilemah, tudi v razvojnih zadevah ni enotnega mnenja o tem, kaj je glavna prioriteta javnih politik, ampak je treba računati na različne razvrstitve prioritet, kjer so vodilne povsem nasprotujoče vrednote. V takšnih okoliščinah družbenih prioritet ni mogoče določiti kabinetno, ampak je treba uveljaviti načela razvojnega »soupravljanja«, v katerega se enakovredno vključujejo razvojni akterji civilne družbe in gospodarstva.

Določanje prioritet metodološko gledano zadeva vprašanje kako izmed razpoložljivih alternativnih opcij izbrati prioritete tako, da rezultat ne bo že v osnovi nesocialen in bo temeljil na pluralnosti razvojnih prizadevanj. Pluralnosti v smislu, da ne maksimira doseganja enega primarnega razvojnega cilja, ampak si prizadeva za programsko skladnost doseganja več enako pomembnih vidikov razvoja (to ne pomeni, da v nekem konkretnem razvojnem programu denimo okoljski vidik ne more biti poudarjen, zaradi večjih okoljskih problemov ali večjih okoljskih ambicij regije, ampak da celovitega družbenega razvoja ne more biti, če niso zastopani vsi glavni vidiki razvoja: gospodarski, socialni in okoljski).

V Pomurju je z namenom preobrnitve negativnih gibanj na področju socialnega razvoja potrebno poseben poudarek nameniti socialnemu razvoju katerega osrednji mehanizem je socialna ekonomija. Socialno ekonomijo razumemo tridelno, kot presek med gospodarskimi, socialnimi in avtonomnimi vidiki družbenega razvoja (glej Okvir 1). Temelji na novih upravljalnih načelih gospodarskega poslovanja in uporablja podjetniška orodja za doseganje ciljev socialnega in okoljskega razvoja. *Poslanstvo socialno ekonomskih projektov je v aktiviranju in zaposlitvi prostih regionalnih virov razvoja za zadovoljevanje nezadovoljenih regionalnih potreb, pri čemer se upoštevajo principi stroge okoljske trajnosti (Radej, 2007).*

V prispevku je razvit predlog presečnega postopka prioretizacije na primeru desetih potencialnih projektov socialne ekonomije v Pomurju, ki izpolnjuje izhodiščni pogoj, da ustreza povezovalni oziroma trodelno presečni opredelitvi socialne ekonomije. Predlog je bil razvit v okviru projekta, ki ga je v letu 2010 financirala Služba vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko na podlagi Javnega naročila »Priprava strokovnih podlag za izvedbo projektov na področju socialnega podjetništva v okviru Instrumenta 3 Programa spodbujanja konkurenčnosti pomurske regije v obdobju 2010-2015« in je bil izveden v okviru uresničevanja Programa spodbujanja konkurenčnosti Pomurske regije v obdobju 2010 – 2015 (Milošević in dr., 2010).⁴ Ideja, na kateri

⁴ Nosilec projekta, pridobljenega s pogodbo št. C1536-10S960032 je bilo podjetje Pribinovina d.o.o., vodil pa ga je Goran Milošević. Glej predstavitev podjetja na koncu prispevka.

temelji predlog presečne prioretizacije alternativ je izpeljanka sredinske metode vrednotenja politik (Radej, 2011).

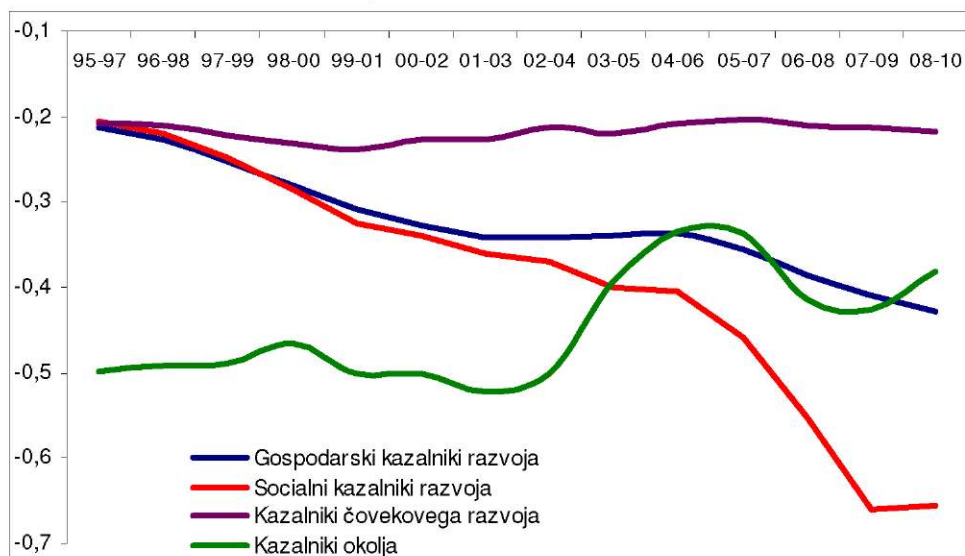
2 Analiza razmer

Za analizo družbenega razvoja Pomurja v njegovih štirih glavnih sestavinah, človeškem, gospodarskem, socialnem in okoljskem razvoju je bila pripravljena časovna serija statističnih kazalnikov za obdobje od leta 1995 do leta 2010. Kazalniki so bili standardizirani po postopku, ki ga je priporočil Seljak (2001). Za vsako od štirih področij sta bila izbrana in analizirana po dva kazalnika (glej Prilogo 1, izvirne nestandardizirane vrednosti), za Slovenijo in za Pomurje. Po standardizaciji sta kazalnika združena v sestavljeni kazalnik svojega področja (gospodarskega, socialnega,...). Nazadnje so prikazane štiri krivulje, ki opisujejo trende štirih področij blaginje v Pomurju glede na slovensko povprečje (Slika 1). Na podlagi tega prikaza ocenimo, katero od štirih področij regionalnega razvoja v prihodnje zasluži prednostno pozornost in v naslednjem poglavju izpeljemo konsekvence glede alternativnega razvojnega modela regije.

Na začetku obdobja so gospodarski, človekov in socialni razvoj približno enako zaostajali glede na povprečje države. V primerjavi z njimi je bil okoljski razvoj v več kot dvakrat večjem zaostanku za povprečjem. Na koncu proučenega obdobja so razmere močno spremenjene in razmerja med regionalnimi vidiki blaginje še precej bolj razpršena. Človekov razvoj je v obdobju glede na državno povprečje stagniral. Okoljski razvoj je pridobil v primerjavi s povprečjem, gospodarski in socialni razvoj pa sta na koncu obdobja še bolj zaostala kot na začetku. A razlogi za to so različni. Gospodarski razvoj v regiji je močno napredoval, četudi ne tako hitro kot v povprečju drugod po državi. Socialni razvoj regije pa je nazadoval že sam po sebi, medtem ko se je drugod po državi izboljševal, zato je vrzel med njima naraščala z dvojno močjo.

Do opaznega preloma razvojnih trendov na slabše pride po vstopu v EU in to kljub velikemu pritoku finančnih sredstev v regijo (razen pri okoljskem razvoju, kjer velja obratno). Ocena iz poročila SVLR, da dosedanji model regionalnega razvoja ni več ustrezen, ker ni enako dober za vse, nedvomno velja za Pomurje. V razmerju do državnega povprečja je bil razvoj v Pomurju negativen v treh od štirih vidikih blaginje. Socialni razvoj pa izstopa kot najbolj problematičen, zato naj bi mu bila v prihodnje namenjena prednostna pozornost.

Slika 1: Razvojni zaostanki Pomurja po kazalnikih razvoja za slovenskim povprečjem, standardizirano, 3-letne drseče sredine

Vir podatkov: Radej, 2010a.

Vse do danes v regiji še ni soglasja o tem kaj je regionalna prioriteta, mnenja o tem pa so se samo v zadnji letih sunkovito spreminjala. Med njimi je kaj malo skupnih točk, razen ta, da v nobeni razvrstitvi prioritet ni najti odziva na sistematično nazadovanje socialnega razvoja.

Zabeležena gibanja kazalnikov je treba ocenjevati tudi glede na to, v katerem intervalu svojih možnih vrednosti se spreminjajo – ali na intervalu srednjih ali ekstremnih vrednosti. Na primer za kazalnik BDP: dohodkovna hipoteza praga (Max-Neef) pravi, da je rast dohodka koristna samo do določene ravni, njegovo nadaljnje povečevanje pa lahko bolj škodi kot koristi. Zato UNDP pri izračunu indeksa človekovega razvoja upošteva v polni meri vpliv rasti BDP na indeks le do ravni 16.000 dolarjev (13.000 evrov), od te točke naprej pa rast BDP upošteva le še delno in vse manj. To za Pomurje, katerega BDP na prebivalca znaša okoli 11.000 evrov pomeni, da bo mejna raven BDP na prebivalca dosežena prej kot v desetih letih. Povečevanje razlike med regionalno in državno ravni BDP na prebivalca od te točke ne bo pomenilo več zaostajanja, ampak morebiti prej drugačen vzorec regionalnega razvoja, če se regija tako odloči, z manj poudarjenim pomenom materialnega razvoja v prid bolj poudarjenih okoljskih, humanih in socialnih vidikov blaginje. S tem je povezan tudi pomen naložb v regiji in njihovega nadaljnega povečevanja z vidika splošnega napredka regionalne blaginje. V proučevanem obdobju so naložbe dosegle petino letnega regionalnega BDP in nadaljnje povečevanje tega deleža bo naletelo na omejeno absorpcijsko sposobnost regije. Pritok naložb ni smiseln še zlasti ob nizki ravni učinkovitosti investiranja – investicije rastejo bistveno bolj kot dohodek, ki naj bi ga z njimi ustvarjali, razvojni problemi pa se poglobljajo.

Z upoštevanjem količinskih pragov pridemo do podobnih ugotovitev kot pri gospodarskih kazalnikih, tudi pri okoljskih. Dosežene ravni teh kazalnikov se približujejo območju zgornjih meja možnega povečevanja. Komunalno opremljanje stanovanj se približuje stanju popolne opremljenosti. Izdatki za okolje so zelo visoki, ker so v teku naložbe v okoljsko infrastrukturo. Čez čas se bo potreba po tovrstnih naložbah zmanjšala in takrat bodo pomembnejši od kurativnih prizadevanj postali preventivni projekti, ki pa niso investicijsko tako zahtevni. Do določene mere lahko trdimo da so tudi kazalniki človekovega razvoja na nivojih, ki ne obetajo možnosti hitrega izboljšanja v prihodnosti. Tak primer je gotovo kazalnik starosti prebivalstva.

Če se lahko zanesemo na rezultate tako poenostavljene analize, potem ob doseženih premikih kazalnikov ocenjujemo, da ima regija v pomembnih ozirih že omejen manevrski prostor nadaljnjega izboljševanja. To od regionalnih odločevalcev zahteva pazljivo oceno razvojnih potencialov in priorit. Gospodarski in okoljski vidiki blaginje dolgoročno gledano ne izstopajo kot prioritni, saj se njihovi dosežki počasi vendarle približujejo smiselnim pragovnim vrednostim. Regija se mora začeti uspešneje prilagajati gibanjem na področju človeških bogastev, predvsem glede staranja prebivalstva, da reši akutne problem., Preobrniti demografskih trendov pa v doglednem času ne more. Izboljšanje na področju izobraževanja je možno in to v opaznem obsegu, če bodo odstranjene ovire, ki so do določene mere regionalno pogojene – na primer odsotnost visokošolskih ustanov na območju regije, če bodo izboljšani pogoji za vračanje diplomantov in prilagojeni pogoji za štipendiranje študentov iz regije (SVLR, 2007).

Tako tudi vrednotenju kazalnikov s pomočjo njihovih pragovnih vrednosti pokaže, da je v regiji s stališča družbene blaginje prioritno ukrepati za oživitev njenega socialnega razvoja. Nezadovoljene socialne potrebe so locirane na področju varstva in aktivnosti vseh ranljivih skupin, od mladih, starostnikov, Romov, invalidov, do dolgotrajno brezposelnih nizko kvalificiranih presežnih delavcev iz delovno intenzivnih panog. Razprostranjeno je propadanje tradicionalne stavbne in druge kulturne dediščine, zaraščanje kmetijskih površin in krajine. Regija ni prilagojena na bodoče modele ekoproizvodnje hrane, ki bo prevladujoč vidik oskrbe s hrano v prihodnjih letih tudi na globalnem nivoju. Obstoječe socialno-varstvene in komunalne, prav tako izobraževalne in zdravstvene storitve so pogosto toge in nediverzificirane. Ne pokrijejo velikega dela lokalnih potreb, kar prizadene tudi socialno »neogrožene« skupine prebivalstva kot v primeru primanjkljaja zmogljivosti za varovanje otrok, izobraževanje odraslih, razvoj večšin za ohranjanje kulturne in ustvarjalne tradicije in s tem samobitnosti in kulturne identitete regije, promocije zdravja, samooskrbe s hrano, ali nadomestne skrbi za domače živali, za pomoč v gospodinjstvu ali na kmetiji ali za nego krajine. Zaradi slabosti upravljanja človeških, naravnih, socialnih in celo gospodarskih bogastev, veliki množici potencialnih razvojnih akterjev manjka priložnosti za delovanje, zaenkrat v prvi vrsti tistih, ki nudijo zaposlitev.

Na drugi strani so obilni tudi nezaposleni regionalni resursi: visok je delež brezposelnih z visoko izobrazbo; neaktivna je kulturna in naravna dediščina, slabo razviti so socialni potenciali regije (medsebojno zaupanje, sodelovalnost, zmožnost reševanja konfliktov...). Med neaktivnimi resursi pa ima regija na področju zdravja, turizma in socialnih ter storitev varstva okolja (razvoj zelenih delovnih mest) ugodne pogoje, s katerimi se lahko prilagodi najnaprednejšim trendom razvoja regij, ki so trajnostno paradigmo razvoja definirale kot razvojni ultimat. Veliko skritih resursov tiči že v neobveščenosti in slabši motivaciji nekaterih skupin za izobraževanje oz. usposabljanje ali celo za aktivno iskanje in izrabo priložnosti.

Boljša uporaba regionalnih resursov za polnejše zadovoljevanje regionalnih potreb bi zahtevala spremembo prevladujočega razvojnega modela v regiji. Zdaj dominira prioriteta gospodarske rasti in izboljševanja konkurenčnosti regionalnega gospodarstva. Konkurenčni pritisk po nenehnem zniževanju stroškov sili podjetja k vse večji prostorski koncentraciji v regionalna in nacionalna središča ter ob glavne prometne poti. Tako ostajajo bolj oddaljena ruralna območja nekonkurenčna za klasično-profitno orientirano ekonomijo in so podvržena nazadovanju. Naravne in socialne danosti na teh območjih so vse bolj neizkoriščene, to pa na eni strani dolgoročno ogroža trajnostni razvoj, hkrati pa predstavlja neaktiven potencial za uveljavljanje alternativnega razvojnega modela v regiji.

Neaktivni regionalni potenciali in nezadovoljene regionalne potrebe predstavljajo priložnost za razmah socialne ekonomije v regiji. Pri utemeljevanju priorit socialne ekonomije ne gre le za usodo šibkih, ki jih dosedanji razvojni model marginalizira, ampak je nova paradigma razvoja, pomembna za regijo kot celoto. Država s svojimi »kabinetnimi politikami« ne bo mogla dovolj zaščititi regije pred vplivi iz globalnega okolja, za katere je mogoče z dokajšnjo gotovostjo trditi, da bodo v naslednjih desetletjih še naprej destabilizacijski, ki pa jih regije z razvitim socialnim kapitalom (glej Mondragon Baskija, avstrijske regije, regije skandinavskih držav) že pretvarjajo v svojo razvojno priložnost.⁵ Zapostavljene lokalne vire in lokalne priložnosti lahko uporabi le regija sama, tega ne more narediti država. Potenciali regionalnega razvoja so v veliki meri v rokah regionalnih odločevalcev in njihove sposobnosti določanja pravih priorit za polno zaposlitev svojih resursov blaginje in za popolnejše zadovoljevanje regionalnih potreb. Tako razvoj socialne ekonomije v vseh njenih pravnih oblikah predstavlja eno strateških orodij regije za »razvoj od znotraj«, kar jo dela bolj neodvisno in samosvojo navzven.

⁵ Zanimivo je, da je za vse te regije značilen relativno visok delež socialne ekonomije v gospodarski strukturi regij.

3 Operacionalizacija koncepta socialna ekonomija

Prevladujoči gospodarski (neoliberalni) model razvoja je utemeljen za reševanje povsem specifičnega ekonomskega problema, ki ga povzroča relativno pomanjkanje, tj. pomanjkanje, ki bi nastopilo, če bi bile dobrine zastopj. Če cene ne bi razporejale primanjkujočih virov v najbolj koristne uporabe, bi bila njihova poraba neracionalna in bi posledično čutili še ostrejše pomanjkanje. A težava nastopi, ko razvojni model, ki počiva na predpostavki ekonomske (relativne) redkosti večno reproducira redkost in ne more nikoli privedi do občutka ekonomskega in družbenega obilja. Po dobrem stoletju, odkar je gospodarska rast v Evropi družbeno primarna, se pritisk povečevanja konkurenčnosti podjetij ne zmanjšuje, nasprotno, višji je kot kdajkoli prej. Globalno gledano ima ta gospodarski model za posledico, da se del sveta duši v presežkih materialnih dobrin, ki se nato zametujejo in s tem ogrožajo človeka in okolje, drugi del sveta poizkuša ujeti razviti svet na enaki razvojni paradigmi, tretji del sveta pa se utaplja v odmiranju, revščini in lakoti. Tukaj ne govorimo zgolj o geografski porazdeljenosti bogatih in revnih temveč tudi o stratifikaciji znotraj držav. Posledica tega, da se svet kot celota utaplja v presežku varčevanja nad realnimi naložbenimi možnostmi, je nestabilnost na finančnih trgih. Globalna kriza 2008 je povzročena z materialnim preobiljem prostega varčevanja, ki se ne uporablja za javno koristne naložbe, ampak za pridobivanje višjega dobička na borzah. Poleg tega vse to obilje ni niti logično, niti pravično razporejeno in je zaposleno na načine, ki niso koristni niti za večino igralcev, za skupnost kot celoto pa so pogosto neposredno škodljivi.

Drugače je z modelom socialno ekonomskega razvoja (glej Okvir 1: Težave opredelitve pojma socialna/skupnostna/družbena ekonomija). Alternativni razvojni model je utemeljen na predpostavki relativnega ekonomskega obilja. Obilje kot ekonomski problem ne pomeni razmer, ko so vsi bogati ampak razmere, ko je ekonomski problem v upravljanju relativnih presežkov, ne več relativnih primanjkljajev. Po principu relativnega obilja se na primer upravljajo socialna in humana bogastva. Socialna bogastva so obilna, ker zanje velja, čim bolj se uporabljajo, več jih je na voljo. Čim več je med razvojnima partnerjema zaupanja, akumuliranega v preteklih projektih,⁶ tem lažje, bolj tvorno in presečno bo njuno sodelovanje v prihodnje. To je primer obilja in je povsem nasproten ekonomskemu problemu, ki nastane pri odločanju o porabi materialnih virov blaginje, med katerimi je večina takih, da njihova poraba za en namen zahteva odpoved uporabe v drugih primerih; med njimi so nekateri ključni resursi npr.

⁶ Pojmi kot so »akumulirano zaupanje«, »akumuliran človeški kapital« ipd. seveda spadajo v ekonomski besednjak kapitalizma, ki ga mnogi razumejo kot popolno nasprotje socialnega modela razvoja. A povezovanje socialnih, človeških bogastev in narave s statusom kapitala je tukaj pogojna in se nanaša le na primere njihove prostovoljne ekonomske uporabe. Več o razlogih za takšno ravnanje glej v Radej B. Misliti obilje. Večer: Pogledi, 16. december 2009, <http://www.sdeval.si/Objave/Misliti-obilje.html>.

les, vsaj obnovljivi, drugi pa niti to ne, kot npr. nafta – nafto je mogoče uporabiti le enkrat potem pa je nepovratno izgubljena, ostanejo le še negativni učinki njene uporabe.

Potreba po spreminjanju razvojnega modela nikakor ne pomeni, da bo ekonomija pomanjkanja poslej neveljavna za tisti del gospodarstva, ki je tržno naravnano ampak le, da tak model razvoja ni več dominanten nad drugimi področji razvoja, ki upravljajo ekonomsko povsem drugačno vrsto bogastev. Tudi izhodišče v predpostavki obilja ne pomeni, da je socialno ekonomski razvoj kaj udobnejši, kaj manj poln družbenih dilem in ne zahteva resnega premisleka pri iskanju optimalnih rešitev.

Okvir 1: Težave opredelitve pojma socialna/skupnostna/družbena ekonomija

Pojem »socialna ekonomija« (in »socialni razvoj«) nista splošno priznana označevalca vsebin, ki jih tukaj s tem pojmom opisujemo. Zdenka Kovač in Vanja Hazl (2009) za isto vsebino uporabljata pojem »družbena ekonomija« kot ustrezen prevod za »social economy«. Njun argument, ki zahteva razlikovanje, je pravilen. Socialna ekonomija ne zajema le dejavnosti, povezanih s socialnim vključevanjem ranljivih skupin prebivalstva, kot jo v Sloveniji največkrat razumemo (tudi nekdanji sistem je aktivnosti ločeval na gospodarske in negospodarske in samo slednje obravnaval kot »družbene«) ampak katerokoli dejavnost, ki doprinaša k skupni družbeni dobrobiti, od katerih imajo vsaj enako vsi družbeni sloji, saj povečuje družbeno kohezijo, s tem pa tudi kvaliteto življenja. Težava je, da družbenega razvoja ne moremo konceptualizirati nasproti gospodarskega razvoja, kar potrebujemo tukaj zaradi tridelne opredelitve pojma socialna ekonomija, ker je gospodarski razvoj po naravi stvari tudi sam družben (zato v splošnem govorimo o družbeno-ekonomskem razvoju).

Prav zaradi posebne narave (dela) družbene ekonomije (v smislu kot ga poudarjata Kovač, Hazl), ki se odvija v pojavnih oblikah kooperativ, kot gospodarskem modelu, ki temelji na razvoju skupnostne podjetniške iniciative in solidarnosti, nekateri avtorji, kot Jadranka Vesel, predlagajo še tretji pojem »skupnostna ekonomije« (angl. »community enterprising«), ki ga lahko konceptualiziramo nasproti klasičnega zasebnega profitno usmerjenega gospodarstva, niti ne nosi napačnih asociacij, ki pojem socialna ekonomija omejujejo le na vključevanje ranljivih družbenih skupin. V tem primeru gre za katerokoli zasebno(civilno) podjetniško pobudo, ki temelji na tržnih oz. netržnih aktivnostih, vendar s primarnim ciljem ustvarjanja »skupnostne dobrobiti«, ne zgolj dobička. Ker je opredeljevanje pojmov in modelov »družbenega, skupnostnega« podjetništva, oz. ekonomije tudi v svetu še vedno v razvoju, za potrebe te študije uporabljamo kompromisno rešitev.

Kljub njegovim slabostim in nerazrešenim dilemam pogojno ohranjamo pojem socialna ekonomija in socialno podjetništvo, in ju izrecno opredelimo tako, da ne zajema samo področja klasičnih socialno-varstvenih storitev in storitev socialnega vključevanja temveč vse tiste gospodarske (tržne in netržne) dejavnosti, ki so posledica zasebne pobude in uporabljajo sodelovalni (kooperativni) poslovni model za doseganje ciljev večje družbene blaginje in povezanosti ter varstva okolja (odtod se nekateri zavzemajo za pojem »eko-družbena ekonomija« oziroma »trajnostna ekonomija«. Ko se bodo koncepti razločili, bo prišlo tudi do jasnejšega ločevanja med zasebno(civilno) pobudo in javno (državno) pobudo.

Naslednja terminološka dilema, na katero opozarjata (Kovač, Hazl, 2009) je med »družbeno ekonomijo« in »družbenim/socialnim podjetništvom«. Prvi pojem je mišljen klasično produktivistično, drugi pa schumpetrijansko, torej v povezavi z inovativnostjo. Prispevek se naslanja na klasičen ekonomski aparat, zato je ohranjena klasična pojmovna rešitev – dilema pa ostaja odprta.

Narobe bi bilo misliti, da ekonomija pomanjkanja in obilja ne moreta sodelovati. Nasprotno, šele skozi njuno prežemanje, kjer ekonomija pomanjkanja v svoje delovanje dosledno uvršča principe družbene odgovornosti in skrbi za stalne vire inovacij, lahko pripelje do trajnostnega razvojnega modela. To dokazuje nagel razvoj socialne

ekonomije, ki je presečno področje med gospodarskim in socialnim razvojem, saj gre za dejavnost, ki gospodarsko pretehtano ustvarja socialne učinke. Socialna ekonomija kombinira njune lastnosti in je tako most med obema.

Kljub temu, da je po vsem svetu tako v državah EU, OECD, kot v državah tretjega sveta socialna ekonomija, predstavljena kot temeljna družbeno-ekonomska inovacija 21. stoletja, ima v Sloveniji⁷ pogosto negativen prizvok, bodisi zato, ker »dela posel na revnih«, ali nasprotno zato, ker kot vrsta »sociale« izčrpava javne proračune in deluje »miloščinsko« (Vesel, 2010). V vsakem primeru naj bi socialni podjetnik izkoriščal slabosti drugih, da bi tako lahko udobno postlal sebi. Uveljavljeno je tudi mnenje, da so programi socialnega podjetništva relativno dragi, ker je njihova produktivnost in učinkovitost v primerjavi s konkurenčnimi podjetji nizka.

Odnos do alternativnega razvojnega koncepta socialne ekonomije je zato v veliki meri odvisen od pravilnega razumevanja tega koncepta, zato je treba njegovi opredelitvi nameniti ustrezno pozornost. Najbolj splošna opredelitev socialne ekonomije je, da je to ekonomija »tretjega« sektorja, ki ima dvojni horizont, ker se nahaja med profitno usmerjenim sektorjem, ki ga poganja motiv dobička in javnim sektorjem, ki ga poganja motiv javnega oz. skupnega dobra. Ravno njena hibridna dvojnost je razlog za težavno opredelitev tega pojma in za veliko dvomov, povezanih z njenim »pravilnim« razumevanjem.

Zdenka Kovač in Franci Klužer (2010) v svoji raziskavi ugotavljata, da v domači stroki ni soglasja o opredelitvi socialne oz. družbene, skupnostne ekonomije in tem, kateri so njeni glavni podporni stebri. Dokaj splošno je soglasje le o tem, da sta ključna gospodarski in socialni steber. Dvostebna opredelitev socialne ekonomije je danes najbolj razširjena. Po njej je socialna ekonomija posebne vrste ekonomije, ki se uresničuje v gospodarskih projektih, ki pa niso nujno v celoti tržno naravnani temveč kombinirajo »dogovorno ekonomijo« in trženje proizvodov, storitev in niso motivirani zgolj z dobičkom (Kovač, Hazl, 2009).

Terminološko razjasnitev pojma socialna ekonomija začnemo pri pojmu »gospodarjenje«. Gospodarjenje oziroma ekonomiziranje ima širši pomen od služenja dobička. Grški koren pojma ekonomija, *oikos nomos*, se nanaša na pravila (*nomos*), ki določajo kako skrbeti za domače ognjišče (*oikos*). Gospodarjenje, ki je motivirano zgolj s služenjem dobička, kot na primer špekuliranje na mednarodnih finančnih borzah, in tako ne prispeva nič k upravljanju domačega ognjišča, Hayek (po Aristotelu in kasneje Marxu) slabšalno imenuje *krematistika*, kot večinoma zajedavsko prizadevanje za pobiranje samo najslajših sadov – v nekem širokem smislu skupnih prizadevanj.

Ekonomski problem, ki ga razrešuje skrbnica domačega ognjišča je precej bolj kompleksen kot je služenje dobička. Dobiček ali splošno rečeno presežek produkta nad tistim, kar je bilo vloženo pri njegovem pridobivanju vse do pojava kapitalizma ni bil

⁷ Zanimivo, podoben prizvok ima samo še v državah bivše Jugoslavije, kar opozarja na mentalni problem, povezan z negativnim odnosom do svoje bližnje preteklosti.

dojet kot nekaj posebej dragocenega, čemur bi bilo potrebno celo podrediti družbeno ureditev in razumevanje človekovih svoboščin. Dobiček je nujna, tako rekoč samodejna posledica človekove učljivosti in ustvarjalnosti pri uporabi razpoložljivih bogastev in sam po sebi ni nič izjemnega. Prav nasprotno, dobiček so vse do kapitalizma do neke mere zaznavali kot grožnjo socialni stabilnosti, zato je bila uveljavljena porazdelitev večine ustvarjenih ekonomskih presežkov za namene neekonomske uporabe: za gradnjo katedral na primer v srednjem veku (Breznik, 2009) ali za športne in gledališče igre v stari Grčiji. Odlivanje dobička iz proizvodnje je preprečevalo, da bi si presežek prisvojil tisti, ki ga je ustvaril – saj ga ni ustvaril sam povsem iz nič ampak med drugim tudi iz družbenih pogojev, ki jih za uspešno podjetnost zagotavlja skupnost kot celota. Takšne prakse so tudi preprečile, da bi dobičkonosna sredstva skupnosti prevladala nad vsemi drugimi bogastvi, ki ne nosijo dobička, so pa pomembna zaradi drugih, za obstoj skupnosti, ključnih razlogov (Radej, 2006a, 2009b, 2010b).

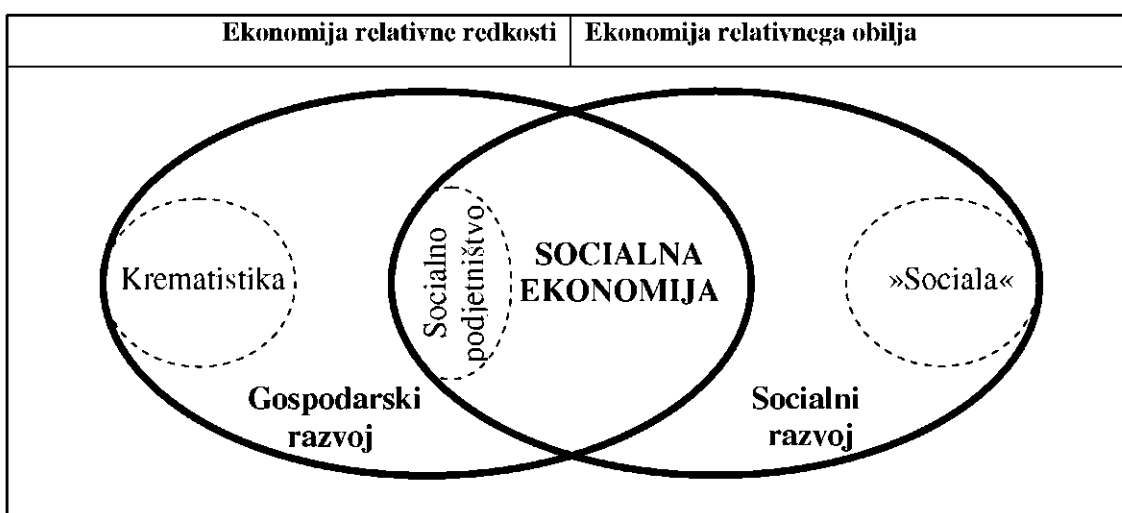
Skrbnik domačega ognjišča ima na voljo zelo različne vrste bogastev, ki zagotavljajo preživetje in napredek skupnosti. Nekateri med njimi so res relativno omejena bogastva – manj jih je, kot bi jih potrebovali, da bi jih vsi imeli toliko, kot bi si zaželeli. Zato za njih veljajo zahteve čim bolj varčne uporabe – in za usmerjanje njihove najbolj racionalne rabe je v sodobnih skupnostih tržna miselnost lahko primerna podlaga. A niso vsa bogastva domačega ognjišča relativno redka. Druga so na voljo le kot danosti, ki jih ni mogoče povečati niti se v normalnih razmerah ne zmanjšujejo. To je recimo ozemlje skupnosti in število ter sposobnosti njenih članov. Ekonomska pravila za uporabo takšnih bogastev so drugačna, ne zahtevajo varčnosti, ampak povezanost. Za bogastva, ki so na voljo kot fiksne danosti je sinergetska uporaba najpomembnejši vzvod za povečanje blaginje. Tretja vrsta virov domačega ognjišča so relativno obilni viri, kot so človeška in socialna bogastva. Upravljanje obilnih bogastev ni nujno kaj bolj enostavno od upravljanja primanjkujočih bogastev, saj je treba, na primer v pridobivanje zaupanja ali znanja vložiti veliko prizadevanj in naporov, s katerimi je smiselno ravnati premišljeno. Torej ko govorimo o gospodarskem razvoju (kot prvem stebri socialne ekonomije), tega pojma ne smemo enačiti s tržno dejavnostjo ampak se nanaša na gospodarjenje z vsemi vrstami bogastev skupnosti, četudi se ne pojavljajo na trgu.

Drugi steber v dvodelni opredelitvi socialne ekonomije je socialni steber. Tudi pri razumevanju socialnega aspekta socialne ekonomije pogosto prihaja do nesporazumov. Na eni skrajnosti izstopa očitek socialno varstvenih akterjev, ki ga je Horvatova (2007) potrdila tudi v svoji raziskavi. Na to opozarja tudi Veselova (2010) v svojem komentarju predloga zakona o socialnem podjetništvu: »V našem prostoru vsebine zajete s pojmom socialna ekonomija ne dojemamo kot drugačno ekonomijo, temveč jo ožimo in odrivamo v marginalnost oz. jo ekskluzivno namenjamo ogroženim skupinam («sociali«, op. avtorji). Menim namreč, da organizacije socialne ekonomije niso namenjene le tem skupinam temveč predstavljajo alternativo za vse tiste, ki niso zmožni ali pripravljeni delovati v polju klasičnih kapitalskih organizacij na osnovi visoke

profitnosti.« Pri socialni ekonomiji »gre za drugačno ekonomijo, ki se je začela pojavljati v 19. stoletju, po Evropi, pa tudi pri nas. Kot odgovor na 'krizne' razmere, v katerih so živeli delavci v Angliji, so nastale različne organizacije vzajemnega tipa in različne organizacije podpornega tipa, pa tudi prve zadrage... Tudi drugod po svetu so nastajale različne delavske organizacije, ki so temeljile na vzajemnosti in solidarnosti. Že res, da je skupna točka vseh teh organizacij podjetnost tistih, ki so se organizirali in ki to počno še danes, le da podjetnost in podjetništvo nista osnovna cilja, ki bi vodila kreatorje teh alternativ« (Vesel, 2010). V Sloveniji nastajajoči koncept socialnega podjetništva (v povezavi s pripravo področne zakonodaje v letu 2011) po njenem mnenju zožuje razumevanje socialne ekonomije. Socialno podjetje kot neprofitna gospodarska družba je ožja pravno formalna oblika socialne ekonomije (ena od njenih petih pojavnih oblik poleg kooperative, vzajemnih družb, ustanov in društev), ki ima še največ klasičnih gospodarskih atributov, vendar obenem z jasnimi motivi zasledovanja socialnih ciljev. Klasična »sociala« oz. zagotavljanje socialno-varstvenih storitev skozi mrežo javnih ustanov in države po tem razumevanju, ki ga ponazarja spodnja slika 2, ni del socialne ekonomije. Za socialno ekonomijo je značilno aktivno upravljanje in razvoj bogastev, pri klasični »sociali« (*»miloščinski koncept«*; Vesel, 2010), ki ga s socialnimi transferji izvaja javni sektor, pa je značilna pasivizacija prejemnikov pomoči.

Socialna ekonomija je torej nasprotje tako krematizma kot tudi klasične miloščinske sociale in leži nekje med njima. Če pojme razmejimo tako, potem je socialno podjetništvo nasprotni pol klasične sociale in tako sta oba pojma skrajni perspektivi socialnega razvoja. Socialna (v smislu »družbena«) ekonomija pa je tisti del socialnega razvoja, ki ima gospodarsko dimenzijo.

Slika 2: Dvodelno razumevanje socialne ekonomije

Kot kaže zgornja slika je treba socialno ekonomijo razumeti širše od socialnega podjetništva. Podjetništvo je specifična oblika ekonomizacije, ki je najbolj vpeta v racionalnosti relativnega pomanjkanja in s tem oblika, ki je najbolj vezana na tržno delovanje. Nekatero druge oblike reševanja ekonomskega problema v socialni sferi, kot na primer sistemi lokalne menjave in uporabe lokalnega denarja, se odvijajo mimo

uradnega, kot edino veljavnega trga, četudi ne povsem mimo pridobitnega motiva, ki pa je izražen v lokalni valuti in zato nima zasebne ampak povsem kolektivno veljavo kot lokalna javna dobrina. Med socialnim podjetništvom in ostalo socialno ekonomijo lahko postavimo razmejitve, ki jo predstavlja različna narava dobička – v prvem primeru si ga je mogoče deliti med deležniki, ki so ga ustvarili, v drugem primeru pa to ni mogoče, ker dobiček sam po sebi že nastopa le še v obliki javne dobrine, torej si ga posamično ne more nihče prilastiti. Takšni so donosi v socialnem kapitalu, ki se v neki skupnosti izražajo denimo v večjem zaupanju, sodelovalnosti in povezanosti.

Razlika med konceptom socialnega podjetništva in konceptom socialne ekonomije postane še bolj razvidna, ko uvedemo, kakor predlagajo nekateri, še tretji steber k definiciji socialne ekonomije. Soglasja o tem kateri je tretji steber socialne ekonomije, pa ni. Ali naj bo to avtonomija, inovacije (kot Peter Drucker v šestdesetih letih ali Pierre Rosanvallon in Jacques Attali v sedemdesetih), etika (Peitersen, Arvidsson, 2010)...? Nekateri (Kovač, Klužer, 2010; SVLR, 2007; Westall, 2001) zagovarjajo, naj bo to avtonomija izvajalca projektov socialne ekonomije in uporabnikov njenih produktov. Napredek osebne avtonomije je legitimni cilj javnih politik in se izraža skozi prizadevanja zainteresiranih za avtentičnost, samo-upravljanje in neodvisnost (Crowder, 2003).

Avtonomija pomeni samozadostnost in odsotnost odvisnosti pogojev sreče od drugih (Dryden, 2010). Nanaša se na zmožnost posameznika ali skupnosti, da se samoopredeli, samo-aktivira in samo-upravlja. Pri Maslowu je najvišje razvita tista oseba, ki je odvisna sama od sebe. Človek ne more biti avtentičen, če nima kompetenc, da bi lahko v ne nujno naklonjenih okoliščinah vsakodnevnega življenja uveljavil način življenja, ki si ga sam izbere v povezavi s svojimi enkratnimi in neponovljivimi danostmi (Piper, 2010). Enako je neka skupnost lahko avtonomna samo, če uveljavi svojo enkratno kombinacijo priložnosti in slabosti kot podlago za avtohtono strategijo svojega življenja, temelječega na nediskriminatornem aktiviranju endogenih razvojnih dejavnikov. Sunstein in Thaler (2003) postavita avtonomijo kot temeljno nevtralno vrednoto, okoli katere je mogoče povezati vso sicer nezdružljivo različnost vseh tistih, ki so danes v paternalističnem tržno-birokratskem družbenem redu najbolj prikrajšani. V tem pogledu je vključitev avtonomije kot tretjega definicijskega stebra socialne ekonomije prikladna tudi za razmere v Pomurju, ki je zdaj v položaju odvisne regije glede na zahteve in sredstva tujine oziroma državnega proračuna.

Avtonomija se kot tretji definicijski steber socialne ekonomije nanaša na celostno *opolnomočenje* vključenih, v materialnem (sredstva) in nematerialnem smislu (znanje), da lahko uveljavljajo svojo svobodo in sami določajo rešitve za svoje lokalne in komunalne zadeve. Za potrebe opredelitve koncepta socialna ekonomija je steber avtonomije mišljen kot dohodkovna neodvisnost udeležencev projektov socialne ekonomije, tako od trga, kot od birokratskih pogojev za pridobivanje socialnih transferov. Neodvisnost od trga pa ne zahteva tržne abstinence ampak uveljavlja pogoj, da je tržni nastop sprejemljiv, kadar lahko nosilci socialnih projektov kreirajo pogoje

svojega nastopa; analogno, neodvisnost od državnih subvencij ne zahteva abstinence od državnih transferov ampak tak način njihovega dodeljevanja, ki prejemnika ne spravlja v odvisen in pasiven položaj. Vendar pa nastop na trgu ali pridobitev subvencije ni primarni motiv avtonomističnih projektov ampak prej njihova postranska posledica. Vzpostavljanje avtonomnega odnosa nosilcev socialne ekonomije do trga in države seveda ni mogoče (le) na zahtevo ampak ga je treba poprej še kako zaslužiti in uveljaviti na primer s pomočjo socialnih, ekoloških ali gospodarskih inovacij. Inovativna socialna storitev nosilec projekta socialne ekonomije vsaj začasno na trgu in v pogajanjih z državo zagotavlja enkratno, na nek način monopolen položaj. Podeljuje mu ga inovacija, na primer sposobnost aktiviranja nezaposlenih virov lokalnega okolja za zadovoljevanje njegovih nezadovoljenih potreb. Inovativnost je v sposobnosti aktiviranja virov, ki jih drugi ne znajo (država in trg) ali so jih spregledali. Po Schumpetru inovacija pomeni kreativno destrukcijo utečenih rešitev in sistemskih ureditev in v tem pogledu, kot vsaka druga oblika človekove ustvarjalnosti razširja meje njegovega svobodnega delovanja. Inovativnost je na nek način dosežena tudi takrat, ko avtonomistični projekti prispevajo k razreševanju etičnih dilem prostora v katerem delujejo in s tem razširjajo tolerančne meje njegovih moralnih presoj.

Socialno ekonomijo smo zgoraj ponazorili kot preklado, ki sloni na treh stebrih. Ekvivalentno pa bi jo lahko ponazorili kot presek treh krogov za gospodarski, socialni in avtonomni steber socialne ekonomije. Takšna ponazoritev je koristna, ker pozornost preusmeri s stebrov samih na njihovo skupno nalogo preklade, ki se v alternativnem načinu prikaza upodobi kot presek med krogi. Tak prikaz podaja Vennov diagram socialne ekonomije v Sliki 2 (Vennov diagram je podskupina Eulerjevih diagramov in orodje logike ter teorije množic). Socialno ekonomijo tvorijo tri vsebine, ki ne smejo manjkati v nobenem projektu, če naj bo obravnavan kot projekt socialne ekonomije. Tridelna opredelitev predstavlja horizontalni vidik kompleksnosti socialne ekonomije.

Vendar pa projekti z ločenimi socialni, gospodarski in avtonomni učinki sami zase neposredno ne morejo proizvesti celostnih družbenih (!) učinkov socialne ekonomije (glej Okvir 1). Za slednje je potrebno, da se gospodarski, socialni in avtonomni učinki projektov medsebojno povežejo, kar je na sliki prikazano z dvojnimi in trojnim presekom med njimi. Presečna opredelitev pomeni, da bo socialna ekonomija tem bolj vitalna, družbeno produktivna, kolikor bolj presečni bodo gospodarski, socialni in avtonomni učinki njenih projektov.

Ko se gospodarski motivi razvoja povežejo s socialnimi in v enakopravnem sodelovanju ustvarjajo gospodarske in socialne učinke, imamo opraviti s klasičnim socialnim podjetništvom. Socialno podjetništvo je po tej opredelitvi le tisti del socialne ekonomije, ki avtonomije nima za enega od svojih dveh primarnih ciljev.⁸ Gospodarski projekti, ki

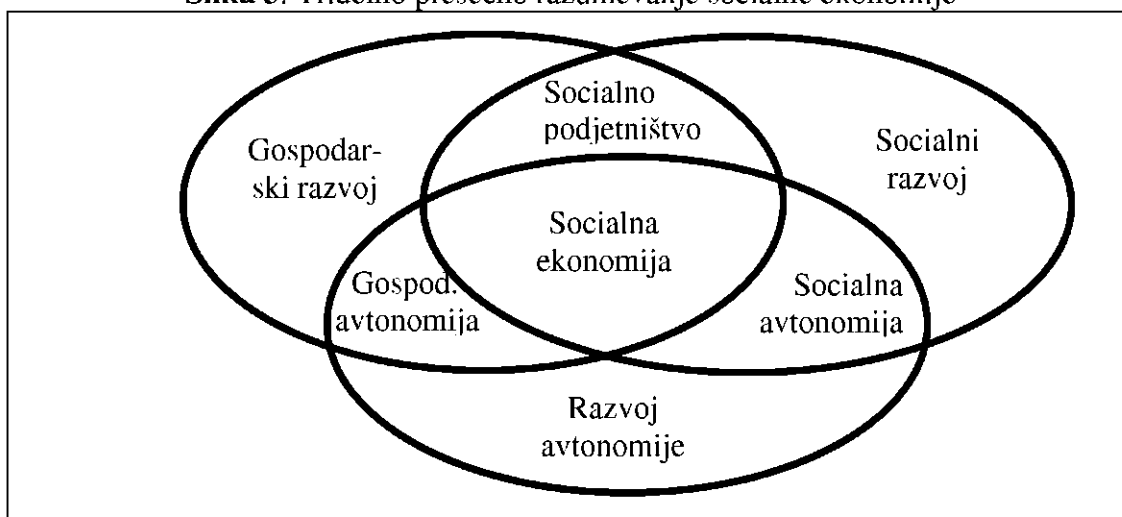
⁸ Ta opredelitev se ne ujema z veljavno normativno ureditvijo v Sloveniji in njeno opredelitvijo socialne ekonomije. Vendar pa to ni nujno, saj namen zakonodaje ni razvijati razumevanja in logike družbenih procesov ampak le v praksi uveljaviti nekaj, kar je že znano, preizkušeno in ovrednoteno – žal pa nikjer ni rečeno, da ravno na tisti ravni, ki je najbolj domišljena s stališča javnih dobrin, najbolj v skladu z

poleg dobička zasledujejo tudi cilje ohranjanja svoje avtonomije, se uresničujejo presečno kot projekti namenjeni gospodarski avtonomiji. To so vzemimo vsi samo-oskrbni projekti na primer na področju zagotavljanja prehranske varnosti ali energetske samozadostnosti in tudi gospodarski projekti namenjeni varovanju okolja.

Tretja možnost povezovalnih projektov socialne ekonomije je spodaj prikazana kot presek med njenimi socialnimi in avtonomnimi vsebinami. Ta presek zajema projekte, namenjene uresničevanju socialnih učinkov le pod pogojem, da to prispeva k neodvisnosti tako preskrbovalcev kot uporabnikov storitev od trga in od državnih podpor. Gre denimo za projekte skupnostne dogovorne ekonomije, ki je avtonomna na lokalnem trgu in na globalnem trgu deluje po sistemu mreženja in izmenjave viškov ter znanja in idej. Primer so tudi projekti, ki razvijajo zaupanje, kompetence in sodelovalnost članov skupnosti, kar je eden od pogojev, da se lahko z obetom uspeha lotijo skupnih projektov. Lokalna skupnost potrebuje najprej zadosten socialni kapital in medsebojno povezanost, da lahko za boljše pokrivanje lokalnih potreb vsaj čim bolje uporablja svoje neaktivne vire.

Socialna ekonomija se torej nanaša na trojni presek med socialno - podjetniškimi, gospodarsko - avtonomnimi ter socialno - avtonomnimi učinki projektov. Socialna ekonomija je potemtakem razvidna kot kategorija, ki je ni mogoče neposredno uresničevati v nobenem posebej ampak se lahko rodi le presečno kot koincidenca med zelo različnimi in medsebojno neodvisnimi prizadevanji, uveljavljenimi na posebne načine.

Slika 3: Tridelno presečno razumevanje socialne ekonomije

novejšimi spoznanji in z aktualno prakso. Prej nasprotno! Pisci zakonov pri svojem delu z ničemer ne zagotavljajo uveljavitve najboljšega znanja in najboljših demokratičnih praks sprejemanja odločitev ampak v prvi vrsti skrbijo za normativno preslikavo trenutnih političnih razmerij (moči), ki pa so vedno pristranska, zaslepljena in omejena. Normativne rešitve ne določajo niti resnice, niti tega, kaj je dobro ampak so le njun simptom. Slovenija ima tako uveljavljen nek normativni koncept socialnega podjetništva, ki v veliki meri odseva njeno siceršnje stanje, isto neprijazno okolje in zavrtlo miselnost tako do socialnih kot do mikro podjetniških dejavnosti.

Presečna opredelitev socialne ekonomije je ustrezna zato, ker je za njene projekte značilno ravno to, da hkrati uresničujejo več nasprotujočih vendar enako pomembnih ciljev, ki se inovativno prepletajo. Socialna ekonomija ustvarja tržno in družbeno dodano vrednost⁹, prispeva k vključevanju izključenih, oživljanju tradicije, zaposlitvi nematerialnih virov blaginje na primer z interpretacijo naravne in kulturne dediščine (Mahne in dr., 2010). Nizko profitno stopnjo projektov socialne ekonomije odtehtajo relativno višji prejemki iz naslova plač, vsaj glede na to kar prejemnikom zagotavljajo socialni transferji, predvsem pa rast in razvoj osebnih in poklicnih veščin. Pomembni so tudi dosežki projektov socialne ekonomije na področju vključenosti posameznika, ki zaradi omrežij in odnosov razvitih skozi zaposlitev bolj avtonomno rešuje svoje življenjske cilje. Socialna podjetja so večinoma delovno intenzivna oz. delovno, ne energijsko niti kapitalsko požrešna, torej družbe ne obremenjujejo s finančnimi in ekološkimi dolgovi. Delovna mesta, ki jih ustvari, so razmeroma poceni v smislu potrebne opreme in prostorov, zato pa potrebujejo več vlaganja v razvoj veščin in inovacij, v ustvarjalne človekove zmožnosti. Nizke stopnje dobička v socialnih podjetjih ne preprečujejo širjenja proizvodnih obratov. Zanimivo in tudi v nasprotju s klasičnimi podjetji, ki dosegajo svoj dobiček skozi specializacijo in razvoj ekonomije obsega, večina podjetij in organizacij socialne ekonomije svoj razvojni domet širi skozi diverzifikacijo dejavnosti in mednarodno mreženje s podobnimi podjetji (glej npr. Mondragon).¹⁰ Dodano ustvarjena vrednost socialne ekonomije večinoma ostane v okvirih lokalne skupnosti. Velik del dodane vrednosti je tak, da si je nihče ne more posamično prisvojiti, ampak v obliki izboljšanja javnih dobrin pripada skupnosti (npr. kooperativi) ali pa, če je takšno poslanstvo, tudi širši skupnosti. Tako bi lahko rekli, da je socialna ekonomija zelo produktivna, če njeno produktivnost merimo dovolj široko na nivoju učinkov v skupnosti, ne zgolj obrata in zajamemo tudi njene ugodne stranske (presečne!) učinke, ki so po kriterijih gospodarske produktivnosti povsem zanemarjeni. Neka švedska študija ugotavlja, da netržne dejavnosti na zavarovanih območjih narave ustvarijo štirideset odstotkov javnih dobrin, prejmejo pa samo odstotek javnih subvencij (Fahlbeck, 2004). Socialne ekonomije kot drugačne vrste ekonomije, ki se razlikuje od običajne tržne ekonomije, ne moremo ocenjevati samo po kriterijih dobička, ker so preozki, ko pa jim dodamo širše družbene kriterije, je očitek njene domnevno nizke produktivnosti socialne ekonomije na trhlih nogah.

V povprečju v EU socialna ekonomija prispeva 10% BDP in zaposlenosti (v Franciji 12%, v Španiji 14%, v najbolj družbeno razvitih regijah tudi do 30%), v Sloveniji pa socialna ekonomija prispeva le okoli 2,5% BDP (Kovač, Klužer, 2010). Če bi v

⁹ Kazalniki družbene dodane vrednosti so šele v razvoju vendar so temeljnega pomena za pravo vrednotenje pomena in učinkov družbene ekonomije (<http://www.cerise-microfinance.org/-impact-and-social-performance->).

¹⁰ Mondragon, Baskija je zveza 120 kooperativ, s 120 različnimi dejavnostmi, ki so vse nastale iz primarne kooperative treh pastirjev in vaškega župnika (pred 40 leti). Danes zaposlujejo sto tisoč ljudi in ustvarjajo polovico družbenega produkta Slovenije (torej so osem krat bolj produktivne od slovenskega gospodarstva). Svojo globalno usmerjenost razvijajo z nakupom ali vzpostavljanjem partnerskih kooperativ na vseh petih celinah.

Pomurju glede na sedanje stanje le podvojili možnosti zaposlovanja v socialni ekonomiji, bi lahko bilo v njej zaposlenih okoli 5000 oseb. S pomočjo ocen, ki jih poda Vanja Hazl (2007) ocenjujemo, da ena oseba z omejitvami pri zaposlovanju, v invalidskem podjetju (kot prevladujoči obliki socialne ekonomije v Sloveniji), ustvari 1.000 evrov dodane vrednosti na mesec. V ta znesek je vključenih 300 evrov subvencij, od tega le 60 evrov neposredno iz proračuna, preostanek so zadržani prispevki, ki jih invalidskim podjetjem ni treba vplačati v proračun. Če bi za vse zaposlene v socialni ekonomiji veljali enaki zneski, bi to v Pomurju letno dodatno ustvarilo za 60 milijonov evrov dodane vrednosti, ali 5% regionalnega BDP, ob čemer bi bilo potrebnih okoli 15 milijonov evrov državnih subvencij letno. Hkrati bi se zmanjšala potreba po pasivnih socialnih transferih. Končni »dobiček« za proračun bi torej hipotetično gledano znašal 5 milijonov evrov. Seveda je to samo eno merilo uspešnosti, če bi dodali še ostale, na primer višji znesek vplačanega davka na dano vrednost, bi bil tako »dobiček« za proračun, kot širši družbeni učinek še mnogo večji – to pa je glede na pomanjkanje vključitve vseh drugih predpostavk le spodnja meja neizrabljenih možnosti¹¹.

Če bi z zaposlovanjem v socialni ekonomiji dosegli povprečno raven EU, bi to v regiji ustvarilo do 10% BDP. Potenciali so v regiji sicer še večji, če med delno novo zaposlene v socialni ekonomiji prištejemo še upokojujence (aktivna starost), kmete, ki bi jih dozaposlili z dopolnilnimi dejavnostmi, ženske in priseljence iz urbanih sredin, ki so zdaj deloma ekonomsko neaktivni. Slednji so posebej zanimivi, ker so v pogledu BDP visoko produktivni za regijo. V takem primeru bi bil potencialni učinek prednostnega razvoja socialne ekonomije v Pomurju, merjen samo skozi klasične kazalnike, srednjeročno bližje 15% BDP. To je sicer še vedno pol manj od dosežkov regij, ki so na področju socialne ekonomije danes najbolj razvite. Socialna ekonomija torej predstavlja dolgoročen in realen potencial za razvoj regij in stvarno ekonomsko moč tudi, če jo merimo v kategorijah BDP, ki pa kot rečeno, sploh ni najustreznejši kazalnik za izražanje njenega resničnega pomena.

Doslej je bil v tridelni zastavitvi opredeljen pojem socialne ekonomije. Utemeljena je bila njena makroekonomska racionalnost kot alternativnega razvojnega modela. Na vrsti pa je še vprašanje kako presečno logiko novega razvojnega modela pretvoriti v prakso. Če hočemo z načinom izbire prioritet javnih politik vplivati na uveljavljanje novega, presečno opredeljenega razvojnega modela, mora biti način prioretizacije alternativnih razvojnih projektov temu ustrezno tudi presečen. Postopek presečne prioretizacije je razvit v nadaljevanju na primeru razvrščanja desetih predlogov projektov socialne ekonomije v Pomurju. Zato bo najprej predstavljena metodološka problematika izbiranja prioritet, potem pa bo prikazan še postopek izbire na izbranem primeru.

¹¹ Da bi razvili prava merila za vrednotenje javnih intervencij v obliki socialnih investicij (kar spodbude za socialna podjetja so), bi lahko uporabili metodo vrednotenja, donosov na socialne investicije, ki jo bo v kratkem uvedla Evropska komisija (http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2011/social_investment_funds/consultation_paper_en.pdf).

3.1 Način izbire javnih priorit

Razvrščanje priorit in določanja tega, kar je v nekem širšem smislu, vzemimo za neko regijo, najbolj pomembno, ponavadi sproža družbena nasprotja. Vsak ima lahko svoj prav pri zavzemanju za neko določeno javno prioriteto. Vendar vse ne more biti prioriteto. Najbolj radikalno, vsaj na svojem polu nasprotnih stališč, je prepričanje, da se v tako pomembne stvari kot so prioritete skupnosti sploh ne smemo vmešavati s svojimi željami in načrti. Takšna vprašanja se namreč razrešijo za nazaj sama in spontano s skrivnostno samo-organizacijo nepregledne množice odločitev neodvisnih posameznikov na trgu (Hayek, 1992). Za to je zaslužna nevidna roka trga. V praksi pa je zaradi razvojnih neravnovesij razvidnih kaj malo dokazov, ki bi podprli takšno prepričanje – čeprav je morda v nekem smislu res, da bi bilo včasih dolgoročno gledano bolje ne določati priorit kot se s takimi vprašanji ukvarjati nepremišljeno.

Čeprav je določanje priorit skupnosti pogosto težavno in povezano s soočanjem globokih nasprotij in navzkrižnih interesov, pa v vseh primerih, ki zadevajo skupnost in javno dobro, določanje priorit ni nujno težavno, v nekaterih primerih pa sploh ni potrebno ali je celo škodljivo. Prioretizacija je pomembna samo v primerih, ko projekti konkurirajo za razvojne spodbude in javne vire sredstev, sicer je potrebno ob nadzoru spoštovanja temeljnih principov socialne ekonomije, njihovim nosilcem oz. pobudnikom v celoti prepustiti avtonomnost in odgovornost za to kar je zanje prednostnega pomena.

V odsotnosti privlačnih alternativ je določanje priorit večinoma povsem enostavno. Včasih je narava javne dileme dovolj enostavna in njene alternative vsem enako razvidne, da ni dvoma kaj je treba v zvezi z dilemo prednostno storiti. Težave določanja javnih priorit odpadejo tudi za razmeroma malo pomembne stvari. Kot v primeru tržnih dilem, kjer se v določenih okvirih omejitev res lahko zanesemo na njihovo samourejanje s svobodno konkurenčnimi silnicami ponudbe in povpraševanja. Tudi kadar imamo opraviti s primarnim ali konstitutivno pomembnim vprašanjem, na primer ko gre za usodne zadeve kot je zdravje ljudi ali varnost države, so prioritete jasne. Takšna vprašanja, ki so usodnega pomena se sama po sebi nikoli ne zastavljajo drugače kot prioritete.

Od tod sledi, da je določanje priorit najbolj težavno, se pravi težavno na kompleksen način, ko gre za tehtne javne dileme, ki so za zadevno skupnost kot celoto srednje velikega, torej niti prevelikega, niti premajhnega pomena. Ko imamo opraviti s srednje pomembnimi zadevami lahko določimo le relativno razvrstitev prednostnega vrstnega reda, ne absolutne. Prioriteta pomeni »prednost«, torej da je nekaj »pred vsem ostalim«. To lahko zavede, če ni razumljeno zoženo kot načelna opredelitev v neki konkretni načelni zadevi, ampak se jemlje dogmatično za vsiljevanje enega pogleda v vseh, še tako raznorodnih načelnih vprašanjih.

A celo za mnoga relevantna vprašanja srednje velikega pomena ni rečeno, da jih ne bi mogli upravljati intuitivno, brez napornega zamujanja s postavljanjem priorit. Veliko

raziskav s področja organizacijskega odločanja v upravljavskih študijah, v industrijski sociologiji in organizacijski psihologiji potrjuje, da so neformalno opredeljene in nestrukturirano sprejete odločitve upravljavcev pogosto povsem kos izzivom, ki jim jih zastavljajo nejasni, implicitni in slabo opredeljeni problemi (Sassi, 2003; Fleurence, 2004). Torej mora imeti neka javna dilema poleg tega, da je zbirka alternativ srednje velikega pomena še neko drugo lastnost, da jo prepoznamo kot potrebno opredelitve prioritete.

V kompleksnih javnih zadevah, kjer se srečujejo globoka nasprotja v zvezi s tem kako presoјati javne dileme, ni pravilnega odgovora in tako tega, kaj je za odziv nanje prioriteto, ni mogoče določiti enolično. Izziv prioretizacije alternativ postane težaven v primerih, ko obstajajo velike razlike v mnenjih ali velike dileme, kjer med sodelujočimi ni mogoče doseči soglasja o opredelitvi problema in zato, ker ni enovite diagnoze problema tudi ni soglasja o ustreznem odzivu nanj. Če se prioritete določajo v okviru, ki ga ne opredeljujejo zgoraj opisane lastnosti, da imajo srednje velik pomen (torej gre za večnivojsko zadevo, gl. spodaj) in jih spremljajo globoka nasprotja, je smiselnost njihovega določanja lahko vprašljiva.

Določanje prioritet se, takrat ko je sploh smiselno, nujno odvija kot politična pogajanja med sodelujočimi, zato ga ni moč izvesti po docela racionalno utemeljenem postopku (Klein, 1993). Vendar v praksi prioretizacijo še naprej večinoma razumemo kot tehnični problem, za katerega mnogi upravljavci naivno verjamejo, da je načeloma enostavno obvladljiv izziv. Metodološko gledano prioretizacija alternativ zahteva vsaki opciji dati oceno prednostnega uresničevanja. Alternative se same ne morejo oceniti s tega zornega kota, ker vsaka samo sebe dojema kot prioriteto. Za vsako opcijo stojijo neki interesi, preference, ki svoje dileme obravnavajo kot nujne. Prioritete se morajo zato določiti z zornega kota celote, ne opcij samih. Zato prioretizacija zahteva miselni preskok na višjo raven splošnosti, gre za značilen večnivojski problem. Tiče se razlike v perspektivi delov neke celote in perspektivo celote same do alternativ, ki so ji na voljo. Zato je vsaka odločitev, ki zahteva prioretizacijo opcij kompleksna tudi v vertikalni smeri (horizontalni vidik njene kompleksnosti, spomnimo, je predstavljen v tridelni opredelitvi pojma socialna ekonomija). Vendar kompleksen način obravnave družbenih dilem danes še ni prisoten v praksah javnega upravljanja, vsaj v Sloveniji ne.

Za razreševanje dilem, ki spremljajo poslovne procese v pridobitnem sektorju so razvite različne enostavne prioretizacijske tehnike. V nadaljevanju so pregledane brez ambicije podajanja celovitega vpogleda ampak le za ilustracijo nekaterih osnovnih metodoloških težav, ki se pri tem porajajo.

Morda najbolj intuitivna in razširjena metoda je ocena vseh alternativ po nekem preferenčnem parametru rangiranja, ki opravi njihovo prioretizacijo. Ta v osnovi enostaven pristop je lahko izveden različno. Najpreprosteje bi bilo oceniti vse razpoložljive alternative po enem kriteriju, na primer po višini dobička, ki ga vsaka prinese ali po višini prihrankov v stroških. Slabost tega pristopa je, da ne ustreza

potrebam javnega upravljanja, kjer ni mogoče določiti enega vodilnega kriterija. Nadgradnja takega pristopa je analiza vrzeli (angl. *gap analysis*) z oceno vseh javnih alternativ po dveh vzročno posledičnih kriterijih (stroški-koristi; tveganja-donos; potrebe-možnosti...). Po tem postopku se na najbolj zaželenem mestu na koncu znajde alternativa, ki zagotavlja največjo ali najmanjšo pozitivno razliko med polarnima kriterijema. Analiza vrzeli je lahko ustrezen pristop k prioretizaciji binarno izraženih javnih dilem, ki zahteva prioretiziranje ene od dveh ponujenih možnosti. Ker večina zadev v javnem upravljanju ni binarnih, je tudi ta metoda prioretizacije omejeno uporabna.

Primer binarne metode so ekonomski modeli, ki pogosto pomagajo pri rangiranju z ugotavljanjem ravnovesja izbranih parametrov politik (Sassi, 2003), na primer stroškovno-vrednostni pristop (Karlsson, Ryan, 1997), ki se uporablja v zdravstvu in je daljna sorodnica analize stroškov in koristi. Drugi primer je model dodatne blaginje (angl. *the welfare gain model*; Keener, 2008), ki ocenjuje razliko med mejno vrednostjo in mejnimi stroški javne alternative. Postopek izbire dá prednost tisti izmed predloženih alternativ, ki vodi k optimumu, ta pa je po marginalistični ekonomski teoriji določen na ravni njenega izenačenja. Naslednji primer je metoda odplačila v času: po njej alternative tehtamo s pričakovanimi donosi glede na čas, ki ga zahteva njihova izvedba.

Naslednji pristop opravi prioretizacijo s primerjavo parov alternativ. Imamo na primer štiri opcije, medsebojne primerjave parov pa dajo vzemimo naslednje rezultate: opcija 1 je boljša kot opcija 2, 1 boljša kot 3, 2 boljša kot 3; posledično je prioriteten vrstni red alternative tak: 1, 2, 3. Primerjava parov alternativ se lahko izvede kot je bilo nakazano prej, bodisi glede na uniformni sistem kriterijev (npr. po dobičku), glede na dualni sistem (npr. analiza vrzeli, ekonomski modeli) ali glede na multikriterialni sistem kriterijev. A kot je pokazal že Arrow s teoremom nezmožnosti, takšna primerjava parov alternativ v teoriji javne izbire večinoma ne privede do enolične razvrstitve javnih alternativ zaradi netranzitivnosti rezultatov njihovih primerjav (1 je boljše kot 2, 2 je boljše kot 3, 3 je boljše kot 1 – tukaj zaradi krožnosti prednostnih relacij ne moremo enolično rangirati opcij).

Naslednja skupina pristopov uporablja razvrščevalno metodologijo prioretizacije. Njeni predstavniki so metoda Coveyevih kvadrantov (predstavljena v knjigi *The Seven Habits of Highly Effective People*), Eisenhowerjeve škatle (matrike), metoda MoSCoW. Okvirna logika te skupine pristopov izhaja iz misli, ki jo pripisujejo Eisenhowerju (ameriškemu predsedniku 1953-1961; v Burke, 1997), da je to, kar je pomembno, redko kdaj nujno in je to, kar je nujno, redko kdaj pomembno. Po tej metodi se torej javne alternative razvrstijo v štiri kvadrante: pomembne in nujne alternative; pomembne, ne pa tudi nujne zadeve; nepomembne zadeve, ki so nujne; nepomembne zadeve, ki niso nujne. Podobno logiko uporablja metoda MoSCoW, katere ime je akronim angleških besed *must – should – could – would*. Prvi člen se nanaša na stvari, ki so za realizacijo nekega projekta nujne in obenem odločilne za njegov ugoden rezultat. Drugi člen se nanaša na zadeve, ki so tudi kritičnega pomena za uspeh projekta, vendar ne nujne

trenutno. Tretji člen pokriva dejavnike uspeha, ki so zaželeni, niso pa nepogrešljivi. Zadnji člen pokriva kategorije, ki jih lahko zaenkrat zanemarimo. Klasifikacija po tej poti uspešno zoži območje ključnih alternativ, ne prioretizira nujno najpomembnejše med njimi.

Vsi omenjeni postopki ocenjevanja, primerjave in razvrščanja alternativ v ranžirno vrsto so do neke mere koristni za zastavljeni namen. Imajo pa tudi slabe plati, ki jih delajo neprimerne kot vodilne tehnike prioretizacije alternativ v javni domeni. Ker opravijo rangiranje na enem samem ali kvečjemu dveh antagonističnih kriterialnih primerjavah, je rangiranje neobčutljivo za subtilne razlike v pogledu socialnih, kulturnih, prostorskih posledic (Sassi, 2003). Kvantitativni postopki rangiranja prikrijejo vrednotne razlike, ki so povezane s presojo prioritet in postopek izvedejo brez širokega sodelovanja javnosti pri izbirah.

Izbira prioritet danes večinoma teži k oblikovanju enolične razvrstitve alternativ javnih politik oziroma unilinealno, to je v eni sami ranžirni vrsti opcij oziroma v enoviti hierarhiji ciljev. Ampak enolična razvrstitev sama po sebi ne zahteva enoličnega kriterialnega okvira ampak mora biti ta včasih, kadar je narava problema takšna, bolj razdelan, da je lahko bolj občutljiv za subtilne razlike. V takih razmerah bi potrebovali pristope, ki omogočajo multilinealno razvrstitev prioritet, torej v več ranžirnih vrstah, ki so medsebojno nasprotujoče vendar za javno blaginjo kot celoto enako pomembne, na primer gospodarske prioritete, socialne prioritete, okoljske prioritete.

Za rangiranje preferenčnih opcij, ki se v Pomurju porajajo v okviru alternativnega razvojnega modela, temelječega na konceptu socialne ekonomije, je potreben poseben postopek, katerega rezultat bo razvejana razvrstitev, ki upošteva tridelno in večnivojsko naravo zastavljenega koncepta socialne ekonomije. Kadar imamo kot pri javnem upravljanju opraviti s horizontalno in vertikalno kompleksnimi izzivi, mora rangiranje razpoložljivih opcij izhajati iz enake zastavitve problema.

Za namen določanja prioritet se naslanjamo na intuitivni postopek štirih korakov, ki ga je predlagala Fraser (2002). V prvem koraku se pripravi seznam vseh preferenčnih opcij, ki predstavljajo javne alternative. Nato se določi kaj je vzročni dejavnik presoje in kaj posledični, na primer kaj je vhodni dejavnik sprememb in kaj izhodni ali kaj so regionalne potrebe in kaj možnosti – odvisno od konteksta, ki ga določa predmet prioretizacije. V tem koraku se vrednotenje opcij postavi v matrični okvir kot npr. pri Coveyevih kvadrantih. V tretjem koraku se matrično urejene opcije oceni po obsegu povezanosti in lastnostih teh povezav: njihove ugodnosti, z njimi povezanih tveganj, stroškov itn., kar je pač konkretno namen ocenjevanja. Nazadnje se rezultati prioretizacije alternativ še grafično predstavijo.

Po istem postopku je v študiji primera spodaj opravljen ilustrativen izbor desetih predlogov projektnih idej s področja socialne ekonomije v Pomurju. Posebna pozornost je namenjena načinu povzemanja zbranih ocen razpoložljivih opcij, ki se opravi na prehodu iz tretjega v četrti korak, ker je odločilna za to, da se pri rangiranju prioritet

ohrani tridelna in večnivojska zastavitev koncepta socialne ekonomije, po katerem je zasnovana tudi prioretizacija.

Uporabljena metodologija prioritetizacije je tudi teoretično utemeljena. Spada med mezoskopske oziroma sredinske metodologije, ki jih v zadnjem desetletju razvijajo na področju metodologije družbenega raziskovanja na podlagah teorije kompleksnosti Dopfer, Potts, Fosters; Easterling; Kok, Gells; Rotmans, Weaver, v Sloveniji gl. Radej (2011) in Golobič, Marot (2011). Ta metoda se uveljavlja za raziskavo kompleksnih družbenih pojavov in kombinira mehke (subjektivne) in trde (objektivne) prijeme ter nediskriminatorno uporablja znanje različnih disciplin (ekonomije, sociologije, naravoslovja, humanistike). V metodologiji družbenega raziskovanja, v filozofiji znanosti in v teoretični sociologiji (Bourdieu, Wacquant, Wallerstein) se uveljavlja prepričanje, da so sredinske metodologije za družbene raziskave, ne samo povsem primerne ampak bistveno ustreznejše od standardnih metod mikroskopskega ali makroskopskega raziskovanja. Sledi primer, ki pokaže kako kompleksno razumevanje socialne ekonomije povezati s kompleksnim načinom določanja prioritet predlogov projektov socialne ekonomije.

3.2 Praktični primer izbire prioritet

Pred sabo smo v izhodišču imeli deset pobud projektov socialne ekonomije in nalogo njihovega rangiranja s stališča tega, kako pomembni so za Pomurje. Seznam predlogov projektov je zarisal okvir prioretizacije alternativ, kakor zahteva prvi korak preferenčnega postopka rangiranja (Fraser). Projektni predlogi so bili pripravljani po enotnem okviru določenem s strani naročnika uvodoma omenjenega projekta, ki je podlaga tega prispevka, Projektne pisarne slovenske vlade v Pomurju. Projektni predlogi so bili pripravljani tako, da so podali rezultate SWOT analize, analize trga (s pregledom prostih regionalnih kapacitet ponudbe in presežnega regionalnega povpraševanja), vsebinsko so opredelili projekt in njegove ključne kazalnike vrednotenja.

Drugi korak zahteva določitev okvira vrednotenja ustreznosti posameznih izdvojenih lastnosti predlaganih alternativ. Vrednotenje predloženih projektnih predlogov je bilo v konkretnem primeru umeščeno v kriterialni okvir, ki so ga določile že predhodne raziskave (Kovač, Klužer, 2010) in poročilo SVLR (2010a). Ti socialno ekonomijo cenijo, ker uporablja neaktivne lokalne vire in s tem prispeva k zadovoljevanju nezadovoljenih lokalnih potreb. Neaktivne regionalne potenciale obravnavajo kot potencialne vzvode projektov socialne ekonomije, nezadovoljene potrebe pa kot področja, na katere bodo ti projekti na koncu usmerjeno učinkovali. Tako je bilo vrednotenje predloženih projektnih predlogov osredotočeno na oceno, kako močno predlogi uporabljajo proste regionalne resurse in kako močno s tem posledično prispevajo k zadovoljevanju nezadovoljenih regionalnih potreb socialne ekonomije.

Evidentiranje nezaposlenih virov in nezadovoljenih potreb regionalne socialne ekonomije je potekalo v več smereh. Osnovno izhodišče je bilo poročilo raziskave iz leta 2007, ki je že analizirala nezaposlene resurse in nezadovoljene potrebe socialne ekonomije (Čufer, Gerjevič, Hazl, Horvat, Milošević, Sardelič, Tommasini). Upoštevana je bila tudi novejša študija (Kovač, Klužer, 2010) in SVLR (2010a). Po pregledu literature je bil pripravljen preliminaren seznam nezaposlenih virov in nezadovoljenih potreb socialne ekonomije. Ta seznam je bil na regionalnih delavnicah predstavljen nosilcem projektnih predlogov za pridobitev ocene, kako relevanten je tak evalvacijski okvir v Pomurju (kot se je izkazalo z njihovimi odzivi, povsem zadosten). Popolnost dopolnjenega seznama je bila nato preverjena s primerjavo seznama potreb in virov s predloženimi projektnimi predlogi, ki so sami opredelili nezaposlene vire, ki jih bodo s svojimi projekti aktivirali in tudi potrebe, k zadovoljevanju katerih bi njihova realizacija prispevala. Nazadnje je bil regionalni seznam potreb in virov socialne ekonomije preverjen še v intervjujih s ključnimi regionalnimi akterji socialne ekonomije. Končni seznam virov in potreb je bil nazadnje urejen v posebno preglednico (Priloga 2). Vsaka postavka v tabeli virov in potreb je bila razdelana tudi na nižji ravni od prikazane.

Seznama sta bila nadalje urejena v matriko kot njena robna vektorja regionalnih virov socialne ekonomije in regionalnih potreb. Urejena sta tako, da sta ortogonalizirana, to je v analitičnem polju postavljena pravokotno, da tvorita koordinatni sistem oziroma ocenjevalno matriko (njene vrstice in stolpce). Z njo so nato, v začetku podane opcije, ovrednotene in glede na dosežene rezultate vrednotenja tudi rangirane.

Matrična organizacija vektorjev poda kriterialni okvir za sistematično proučevanje tega, katere proste vire nek konkretni predlagani projekt socialne ekonomije aktivira in kako to prispeva k boljšem zadovoljevanju vsake od navedenih potreb socialne ekonomije – zaradi enostavnosti smo se osredotočili le na oceno intenzivnosti ugodnih učinkov (zelo/srednje/malo).¹² Tako pridemo do ocenjevanja kriterijev kot tretjega koraka rangiranja alternativ (Fraser).

Ocenjevanje je v uporabljeni študiji primera potekalo v več podkorakih. Najprej so predlagatelji projektov sami po v naprej pripravljenem seznamu ocenili svoj projekt glede na to kako močno dodatno uporablja neaktivne resurse in kako močno prispeva k zadovoljevanju nezadovoljenih potreb (malo/srednje/močno pozitivno). Če je bila podana srednja ali visoka ocena, so jo morali ocenjevalci posebej utemeljiti. Če utemeljitev ni bila podana in je ni bilo mogoče potrditi niti s pregledom projektne

¹² Takšna rešitev ima tudi vsebinsko utemeljitev. Danes je vrednotenje ustaljeno razumeti kot ocenjevanje razlike med pozitivnimi in negativnimi učinki politik. Vendar pa to ni nujno v vsakem primeru vrednotenja ampak je v celoti odvisno od namenov in konteksta vrednotenja. V pričujočem vrednotenju smo se osredotočili le na pozitivne učinke zato, ker ni sistematičnega dvoma v pretežno neto pozitivne učinke projektov socialne ekonomije, kadar so v oceno njihove ustreznosti vključeni tudi njihovi posredni učinki. Za nepresečno zastavljene projekte, pri katerih tega ne moremo trditi, vzemimo za »čiste« gospodarske, socialne, ekološke in vse druge nepresečne projekte pa takšne garancije nimamo, zato je smotno alternative osvetliti z obeh strani, pozitivnih in negativnih učinkov.

prijave, je bila ocena predlagateljev znižana najmanj za eno stopnjo. S tega stališča je zbrane (samo)ocene vseh projektnih predlogov preveril projektni evalvator, da bi zagotovil enotno upoštevanje navodil in enako obravnavo ocenjevalnih vprašanj s strani vseh nosilcev projektov. Kontrola je bila opravljena s primerjavo ocen, podanih s strani nosilcev projektov z opisom projektne ideje in SWOT analizo. Popravljenе ocene projektnih predlogov je nato neodvisno preverila poznavalka programov socialnega podjetništva, zlasti je preverila ustreznost ocen, v katere je prej posegel projektni evalvator. Po usklajevanju med njima so bile pripravljene nove ocene, ki jih je končno preveril še vodja krovnega projekta, vendar pa ta v same ocene ni več posegal.

Končne ugotovitve primerjalnega vrednotenja projektnih predlogov s stališča njihove ustreznosti glede na presečno definicijo socialne ekonomije in s tem določitve prioritet realizacije predlogov, so lahko pridobljene na različne načine. Razlike so odvisne od *načina sinteze* zbranih ocen potencialnih projektnih predlogov, torej način sinteze ocen neposredno vpliva na rezultate razvrstitve prioritet. Opisu postopka sinteze zbranih ocen alternativ Fraser ne povzroča pozornosti in jo v tem pogledu dopolnjujemo v skladu z obstoječimi rešitvami (Radej, 2011).

Ocene so pridobljene na tako detajlni ravni, kot jo zahteva razdelanost obeh vektorjev, ki tvorita matriko (27 vrstic – resursov socialne ekonomije krat 25 stolpcev - potreb socialne ekonomije; Priloga 2; vektor potreb je še podrobneje razdelan, tako da so v matriki, gl. vrstične vsote, prikazane le povprečne ocene). Za sintezo je ključno grupiranje stolpcev in vrstic matrike v tri glavne skupine oziroma stebre socialne ekonomije: A (učinek projekta na avtonomijo izvajalcev in prejemnikov storitev socialne ekonomije); S (socialni vidik uresničevanja projektne ideje); G (označuje gospodarske vire, ki jih uporablja projektna ideja in gospodarske potrebe, ki jih zadovoljuje projektna ideja). Ta klasifikacija poda ključ za grupiranje vrstic in stolpcev Priloge 2, popolnjene z ocenami, v skraćeno kvadratno matriko dimenzije 3*3 (ker imamo 3 stebre socialne ekonomije; rezultati (parcialne) agregacije so prikazani v Tabeli 1 v naslednjem poglavju).

Pri rangiranju predloženih projektnih predlogov glede na njihov pomen za nadaljnji razcvet socialne ekonomije v regiji ima glede na izbran postopek ocenjevanja seveda vedno prednost projektni predlog, ki obeta več pozitivnih učinkov. A to ni edini kriterij rangiranja. Pri primerjalnem vrednotenju je ključnega pomena tudi razporeditev pozitivnih učinkov, ki mora biti enakomerna na vse tri stebre socialne ekonomije. Takšno primerjalno ocenjevanje poda navzkrižen pogled, po katerem so prednostni projektni predlogi, ki obetajo najbolj presečne učinke. Tako so višje rangirani predlogi, ki obetajo več pozitivnih vplivov na vseh treh glavnih področjih ocenjevanja, izbranih glede na to, kako je bila uvodoma opredeljena socialna ekonomija.

Z navzkrižnim ocenjevanjem vplivov realizacije predloženih projektnih idej dobimo vpogled v to, kar je, vsaj po zgoraj privzeti tridelni opredelitvi, jedro socialne ekonomije. V projektih socialne ekonomije si nosilci ne prizadevajo le za svoje

primarne cilje, ki so bodisi le gospodarski, le socialni ali le avtonomni, ampak se pri doseganju svojih primarnih ciljev ozirajo tudi na posredne učinke, ki jih ima njihov projekt na druga področja socialne ekonomije in regionalnega razvoja in so njim samim morebiti manj pomembna, so pa ključna za koga drugega. V takšni presečni zastavitvi, ki izraža integralno skrb za drugega, ne samo za socialno šibkega, tudi za podjetnika in tudi za avtonomista, se skriva smisel socialne ekonomije.

Po zgoraj utemeljenem postopku je bilo na koncu opravljeno vrednotenje desetih projektnih idej socialne ekonomije v Pomurju, tukaj delovno poimenovanih: »Cen«, »Ek«, »Et«, »Hp«, »Mg«, »Os«, »Rk«, »Us«, »Hs«, »Za«.

Ocenjevanje projektnih idej je bilo izvedeno po poenostavljenem postopku. Izvirno je metoda prioretizacije zamišljena tako, da bi vsak nosilec projektnega predloga za vsak uporabljeni projektni vir ocenil njegov prispevek k zadovoljevanju vsake izmed naštetih nezadovoljenih potreb. Tako bi vsak nosilec projekta moral za svoj projekt podati 25*27 oz. 675 ocen. To sicer ni neizvedljivo veliko, je pa več kot so dopuščali časovni okviri krovnega projekta. Zato je bil uporabljen enostavnejši postopek ocenjevanja. Ocenjevalci so bili povabljeni oceniti le oba seznama s 25 oz. 27 postavkami potreb oz. resursov (skupaj 52 ocen). Tako je bila za vsak projektni predlog pridobljena njegova sumarna ocena črpanja vsakega prostega vira posebej (sumarni stolpec v Prilogi 2; za projektni predlog »Ek«) in skupno oceno vplivov vsakega projekta na vsako nezadovoljeno potrebo posebej (sumarna vrstica v Prilogi 2). S tem smo za vsak projekt dobili dva sumarna vektorja ocen vseh dodatno uporabljenih virov kot tudi vseh dodatno zadovoljenih potreb. Tako je bilo iz robnih ocen (vektorjev) potrebno šele konstruirati matriko s 675 ocenami. To smo dosegli tako, da smo robne vrstice »matrikulirali«¹³ vsako oceno postavke sumarnega vrstičnega vektorja smo korakoma pomnožili z vsako vrednostjo ocene sumarnega stolpčnega vektorja. Na primer, oceno črpanja resursa 1 (v vrstici; 3) smo pomnožili z oceno zadovoljevanja potrebe 1 (v stolpcu; 3) in dobili oceno matričnega polja v prvi vrstici in prvem stolpcu Priloge 2 (9), in tako naprej, dokler ni bila popolnjena celotna matrika. Tako smo za vsak predlagan projekt dobili v celoti popolnjeno veliko matriko v velikosti 27 vrstic krat 25 stolpcev.

Oblikovanju razdelane ocenjevalne matrike za vsak projekt posebej je sledilo razkosanje vsake matrike na tri pasove, vertikalno in horizontalno, v skladu s tem h kateremu stebru socialne ekonomije (G, S, A) spada posamezna ocenjena potreba oz. resurs. Takšno razkosanje matrike proizvede devet podmatrik. Vse zbrane ocene v okviru vsake podmatrike smo sešteli in vsoto delili s številom polj podmatrike, s čimer smo dobili povprečno oceno vsake podmatrike (z vrednostmi od 0,000 do 9,000). Dobljene povprečne vrednosti smo nato z namenom poenostavljanja prevedli v 7-stopenjsko kvalitativno lestvico (glej Legendo 1 v Opombi k Tabeli 1): (1) skupina projektnih

¹³ Pretvoriti iz vektorja v matriko; »matrikulacija« je prevod za angleški »matriculation«, ki pomeni uvrstitev na seznam, iz lat. »matrice« iz »matrix« (matica, maternica, nekaj, iz česar ostalo izvira; Verbinc; <http://matriculate.askdefine.com/>). Pojemovna rešitev v uporabljenem pomenu in kontekstu ni standardna in jo navajamo kot predlog (alternativno »matrikalizacija«) za strokovno preverbo.

resursov ne vpliva opazno na zadovoljevanje določene skupine potreb; (3) zelo šibko vpliva; (3) šibko; (4) srednje; (5) dokaj močno; (6) močno; (7) zelo močno vpliva.

Zadnji korak v sintezi rezultatov ocenjevanja projektnih predlogov glede njihove »presečnosti« (kot kriterija za njihovo prioretizacijo) je korelacija elementov Leontjeve matrike,¹⁴ ki ležijo simetrično glede na negativno diagonalno matrike (od leve zgoraj k desni spodaj; podtabela 1b spodaj) – utemeljitev korelativne sinteze glej v Radej (2011). S korelacijo proučimo moč povezanosti potreb enega stebra s potenciali drugega stebra socialne ekonomije, in to recipročno, za vse tri pare stebrov posebej (G in S, S in A, A in G). S korelacijo primerjamo vrednost polja na preseku na primer druge vrstice prvega stolpca (ocena 3 od 7 možnih, v podtabeli 1b) in njemu pripadajočega simetričnega polja, ki leži na presečišču prve vrstice in drugega stolpca matrike (ocena 3 od možnih 7); to dvojje skupaj da oceno 6 od možnih 14, kar po legendi 2 v isti Tabeli pomeni šibko stopnjo povezanosti med S in G stebrom socialne ekonomije.

Po enakem postopku kot za S in G potem proučimo tudi druge preseke med tremi glavnimi področji socialne ekonomije – za S in A ter za A in G.

4. Rezultati izbora

Rezultati vrednotenja projektnih predlogov za potrebe rangiranja prioritet socialne ekonomije v Pomurju so na koncu v Tabeli 1č, kot je zahtevala Janice Fraser, ponazorjeni še grafično. Slika kaže, da so vse predlagane projektne ideje, če jih ocenjujemo, kot da bi šlo za en sam integralen projekt najbolj, tj. srednje močno povezale socialne in avtonomne dejavnike regionalne socialne ekonomije (ocena 4 od možnih 7). Moč drugih dveh presekov, med gospodarskim in socialni ter med gospodarskimi in avtonomnimi vidiki pa je le šibka (ocena 3/7). Z realizacijo vseh desetih predlaganih projektov bi najbolj povečali socialne učinke (ocena 4/7, srednje močno), gospodarski učinki ter prispevek projektov k avtonomiji izvajalcev in uporabnikov storitev pa bi bila le šibka (ocena 3/7). Skupna ocena prispevka vseh desetih projektnih idej je *** (tri zvezdice) od možnih ***** (pet zvezdic). Rezultati ocenjevanja presečnosti predlaganih desetih projektov socialne ekonomije so navedeni v Prilogi 3 in jih razložimo po enakem postopku. Najbolje ocenjeni projekt je zaslužil pet zvezdic. To ne pomeni, da je pripravljen povsem neoporečno s stališča sinergije med tremi stebri socialne ekonomije ampak le, da je njegova ocena najvišja med vsemi ocenjenimi projekti. Kljub temu bi bil »zmagovalni« projekt lahko še precej bolj notranje povezan.

Gledano v celoti so predlagani projekti socialne ekonomije v Pomurju prešibko povezani. V povprečju so njihovi najboljši dosežki v preseku socialne avtonomije (SA),

¹⁴ Leontjeva (rus.; ker je emigriral v ZDA se večinoma njegov priimek piše po angleško kot Leontief, 1970) matrika oceni moč vzročno posledičnih povezav med glavnimi področji vrednotenja. Za to idejo je Leontjev leta 1972 prejel Nobelovo nagrado za ekonomijo.

kar je ustrezno glede na izhodiščne razmere, ki so bile z analizo stanja problematizirane v uvodu. Še globlja povezava med projekti bi bila dosežena, ko bi nosilci projektnih idej poskrbeli, da bi zagotavljali bolj večnamensko uporabo nezaposlenih virov. V evropski razvojni strategiji je vzemimo »multifunkcionalnost kmetijstva« nosilni koncept razvoja podeželja. Stavbna dediščina je na primer velik potencial za lokalne gradbenike in za nekatere druge oblike materialne izrabe kot tudi, kar je velikokrat pozabljeno, potencial za nematerialno rabo skozi ustrezno interpretacijo kulturne dediščine. Slaba nematerialna izraba materialnih resursov je izrazit primer neizkoriščenih resursov regije, močno prisotna tudi v Pomurju. Druga možnost tesnejšega povezovanja projektnih idej tiči v razvoju bolj programsko raznovrstnih projektov, ki ne bodo več osredotočeni le na en ožji vidik socialne ekonomije.

Največja pomanjkljivost ocenjenih projektov se kaže v zapostavljenosti učinkov, ki bi razvijali življenjske in ustvarjalne veščine in s tem avtonomijo sodelujočih. Šibki so tudi neposredni in posredni gospodarski učinki zamišljenih predlogov.

Pri vseh projektnih idejah je brez izjeme uravnovešenost med tremi stebri dokaj velika le na strani izrabe prostih virov (vrstice matrike). To pomeni, da so v desetih projektnih idejah gospodarski, socialni in avtonomni viri približno enako zastopani (razvidno le na podrobni matriki, ni prikazana). Zelo neravnovesni pa so učinki predlaganih projektov na strani zadovoljevanja potreb (vertikalno v stolpcih matrike; to je razvidno le na podrobni matriki, ki ni prikazana). To pa zato, ker bi bili z realizacijo predlogov socialni in gospodarski učinki dokaj jasno izraženi, zapostavljeni pa bi bili njihovi prispevki k avtonomiji (čeprav pa je tudi razvidno, da bi socialni potenciali bolje učinkovali na razvijanje avtonomije (2,306 v podtabeli 1a spodaj) kot obratno (2,087)!). Povedano drugače, z uresničitvijo predlaganih desetih projektnih idej bi dosegli predvsem socialne učinke, vendar pa ne na najbolj trajnosten način, ker ne bi dovolj poudarili uveljavljanja neodvisnosti, šibka pa bi ostala tudi njihova gospodarska osnova.

Te ugotovitve kažejo, da tudi projekti socialne ekonomije lahko učinkujejo neuravnovešeno, ko dosegajo »svoje« sektorske cilje (S) na račun drugih (A in G). Tako z osvobajanjem prevlade gospodarskega razvoja pri projektih socialne ekonomije regija še vedno ne bo veliko prispevala k potrebam ljudi na področju njihovih teženj k večji neodvisnosti. Z doseganjem dokaj povprečnih socialnih in gospodarskih ciljev bo povezan zgolj manjši napredek na področju avtonomije in podjetnosti. Skozi projekte tako odseva, da razmeroma visoka cena socializacije za posameznike in prepreke podjetništvu, s predlaganimi projekti, še ne bodo občutno znižane.

Tabela 1: Pričakovani učinek 10 projektних idej na sestavine socialne ekonomije v Pomurju

Vsi skupaj	Ia. Povprečje ocen vrednotenja			Ib. Rezultat-matrika *			Ic. Rezultat korelacije [#]			1č. Vsi skupaj: Rezultat - grafično [#]
	G	S	A	G	S	A	G	S	A	
G	1,749	1,950	1,883	3	3	3	3	3	3	
S	2,182	2,479	2,306	3	4	4	-	4	4	
A	2,026	2,259	2,087	3	4	3	-	-	3	
Opombi:	* Legenda 1			<Moč povezave>			# Legenda 2:			
	od 0,000 do 0,300 = 1			< neopazna >			od 0 do 2 = 1			
	od 0,310 do 1,200 = 2			< zelo šibka >			od 3 do 4 = 2			
	od 1,210 do 2,200 = 3			< šibka >			od 5 do 6 = 3			
	od 2,210 do 3,200 = 4			< srednja >			od 7 do 8 = 4			
	od 3,210 do 5,300 = 5			< dokaj močna >			od 9 do 10 = 5			
	od 5,310 do 6,300 = 6			< močna >			od 11 do 12 = 6			
	od 6,310 do 9,000 = 7			< zelo močna >			od 13 do 14 = 7			

Vir: Radej, 2010a.

Analogno, kot zgoraj, zdaj analizirajmo rezultate ocenjevanja posamičnih projektних idej (Priloga 3). Najbolj sintezne učinke pri povezovanju nezaposlenih regionalnih potencialov za zadovoljevanje regionalnih potreb socialne ekonomije obeta projektni predlog Ek (pet zvezdic). Njegove ocene so za razred boljše od ostalih najboljših. V drugi skupini (štiri zvezdice) so projekti Rk, Mg, Za. V tretjo skupino (tri zvezdice) so se uvrstili projektne predlogi Et, Hp, Hs, Us.

Kot prioritete za izvedbo so rezultati vrednotenja izdvojili prve štiri uvrščene predloge, ki so ocenjeni boljše od povprečja desetih projektov (Tabela 1). Pri nadaljnjih štirih predlogih, ki so dobili le povprečno oceno (tri zvezdice) so možne dodelave, tako da bi o njihovi realizaciji odločali naknadno, ko bi to preverili. Podpovprečno sta ocenjena dva projekta. V tej skupini sta pristala projekta Os in Cen. To ne pomeni nujno, da sta slabo pripravljena, niti da bi bila nepomembna za socialno ekonomijo. O tem se tukaj nismo izjasnjevali. Nižje ocene po tem načinu ocenjevanja, kot je bil uporabljen za rangiranje predlogov pripadejo vsakemu projektu, ki je zamišljen specializirano z enim glavnim resursom in cilja na eno področje socialne ekonomije. In v Os in Cen, podobno v projektih s tremi zvezdicami, gre res za problemsko dokaj do zelo usmerjene projekte. Usmerjeni projekti se lahko nanašajo na reševanje problemov, ki so za neko skupino uporabnic precej bolj urgentni in akutni od presečno zamišljenih projektov (na primer Ek), tako da jih ni mogoče samo zaradi tega zavrni in izključiti.

V kontekstu vrednotenja na podlagi izhodišč socialne ekonomije je vendarle treba ločiti povezovalne od zelo ozko usmerjenih projektov. To je namreč ravno eden izmed glavnih vidikov razlikovanja med klasično socialo, ki je ponavadi zelo usmerjena, in socialno ekonomijo, katere glavna lastnost je presečnost. Nikakor ni rečeno, da s prioretiziranjem projektov socialne ekonomije potreba po klasični socialni odpade. Neizbrani projekti se ravno kot specializirani verjetno bolj smiselno vključujejo v programe klasične sociale ali izvajanja drugih specializiranih instrumentov kot na primer za horizontalno učinkujoče izobraževanje ali varstvo okolja.

5. Sklep

Težav razvoja blaginje v območjih, ki kronično zaostajajo, ni mogoče preprosto utopiti v državnih subvencijah še zlasti, če so razvojne prioritete, ki določajo namene njihove porabe postavljene neskladno in nepremišljeno. V takih primerih razvoj ne more biti dober za vse in posledica razvojnih spodbud je poglobljanje notranjih nesorazmerij. Neuravnovešen razvoj gre tako le v vzvratno smer. Posebej dolgoročno nevzdržne so razvojne politike, ki marginalizirajo del regionalnih bogastev in potreb. V regijah kot je Pomurje so razmere tako poslabšane, da je treba dobro pretehtati ali je uporabljeni razvojni model res še prikladen.

Ena možnost je, da se namesto razvoja odvisnega od zunanjih dejavnikov, muhavosti zunanjega trga ali od državnih subvencij, uveljavi pot razvoja, ki bo endogena in bo dosledno krepila vse vidike lokalne avtonomije. Razvojna politika, ki poudarja avtonomijo, obrača pozornost k notranjim virom skupnosti, zlasti k neaktivnim in tako povečuje njeno ekonomsko osnovo. Krepitev avtonomije ima ekonomsko utemeljitev, zato ni samo normativno pomembna v zvezi z uresničevanjem deklarirane svobode posameznikov in samoupravo skupnosti, ampak je tudi ekonomsko racionalna. V novem razvojnem modelu, ki bo razvijal regionalno avtonomijo, konvencionalna gospodarska rast ne bo nič manj dobrodošla in realno pomembna, ne bo pa imela več primata nad drugimi vidiki regionalnega razvoja. Iz tega sledi, da je v nekem ožjem smislu vprašanje pravilnega modela razvoja zlasti vprašanje, po kakšni logiki se določajo razvojne prioritete.

Prizadevanja za določitev javnih priorit postajajo v praksi vse bolj naporna, različna stališča in z njimi povezana nasprotja vse bolj nepremostljiva, še zlasti, če si za to prizadevamo z izhodišča hierarhične in unilinealne urejenosti ciljev javnih politik. Veljavnih resnic je več in zato morajo biti javne prioritete določene v vzporednih razvrstitvah, za vsak razvojni steber posebej. Ne samo, da so te razvrstitve druga od druge neodvisne ampak si praviloma nasprotujejo in bi vzemimo druga drugi zelo rade narekemale povsem drugačne prednostne razvrstitve njenih priorit – o tem med njimi nikoli ne bo soglasja. Alternativen način razvrščanja priorit se torej sprva zdi nerešljiv. Vendar je to le posledica neprimerno poenostavljenega načina razmišljanja o načinu prioretizacije javnih alternativ.

Glede na tridelno presečno opredelitev socialne ekonomije, z avtonomijo kot njenim tretjim stebrom, je bilo potrebno v študijskem primeru poiskati postopek za tridelno presečno prioretizacijo predlogov socialnih projektov. Kot vmesnik, ki rezultate v osnovi klasičnega večkriterialnega vrednotenja predlogov projektov, glede izrabe virov in prispevkov k pokrivanju potreb, prevede v matrično obliko, je bila v prispevku razvita sredinska metoda rangiranja. Z njo so dobili prednost tisti predlogi projektov socialne ekonomije, ki obetajo največjo povezanost svojih učinkov na najširšem območju kriterijev socialne ekonomije oziroma projekti z najvišjo korelacijo ocenjenih posrednih učinkov med tremi stebri socialne ekonomije.

Sredinski način prioretizacije projektov socialne ekonomije omogoči izbiro med možnostmi, ki temelji na uveljavljanju enotnosti na podlagi različnosti. Rangiranje projektov je namreč opravljeno v več smereh in na širokem naboru kriterijev, vendar kljub temu na koncu privede do enolične razvrstitve alternativ. Poleg tega pri selekciji enakopravno sodelujejo tako vsebine, ki so bistvenega pomena za nosilce predlogov projektov (nepresečne ocene vrednotenja), kot tudi presečne zadeve, ki so pomembne s stališča celote, ker imajo povezovalno moč.

Za Pomurje je tak razvojni model zanimiv, ker že s posredovanjem prilagojenega načina izbire svojih prioritet vnaša povezovalen način razmišljanja o dilemah razvoja. S presečnostjo bi bile podlage socialnega razvoja uveljavljene v vsakem projektu, tudi če ne bi neposredno vseboval socialnih vsebin. Presečna ideja torej ponuja razvojni politiki v Pomurju potencialne možnosti, da preobrne kritična gibanja na področju socialnega razvoja.

Drugačna logika izbire prioritet seveda ne bo uresničljiva na tehničen način ampak bo vzpodbudila spremembo miselnosti javnega upravljanja in njegovih normativnih okvirov. Sredinski način vrednotenja alternativ je zaradi svoje presečnosti mišljen kot orodje sredinskega načina javnega upravljanja, ki temelji na sodelovanju enakopravnih gospodarskih, socialnih in ekoloških interesov blaginje. Takšen razvojni model bi vzpostavil formalni okvir razvojnega soupravljanja, ki temelji na partnerskem sodelovanju med civilno družbo in organi izvršne oblasti pri sprejemanju ključnih razvojnih odločitev, proračunov, prepisov, planov in programov, pri nadzoru delovanja javnih oziroma upravnih služb in pri vrednotenju njihovih dosežkov ter učinkov.

Abstract: Intersectional prioritisation of projects

There is a need for rethinking the current economic (neoliberal) model of development which proved to be inefficient, unbalanced and unsuccessful both on the global level and on regional levels. The vision of welfare progression, which is primarily focused on economic and profit growth, harms the cohesion of societies, social welfare and environmental sustainability.

To counterbalance negative consequences of global unsustainability, a complementary model of regional development is proposed for the Slovenian region of Pomurje. The model is based on social economy and its purpose is to activate marginalised and inactive local resources to contribute in meeting the unsatisfied needs of local communities.

Conventionally, social economy is defined as an overlap between economic and social motives. Here we abandon this dualistic definition in favour of a three-part (or pluralistic) definition, which perceives a social economy as an overlap between its economic, social and autonomist aspects. The new definition enables to develop a new approach to the evaluation of project alternatives. The approach is innovative in its overlapping logic and in its mesoscopic (soft) perspective. The approach can be applied as a framework in prioritisation of complex and plurally constructed alternatives.

In our paper, this new approach is applied in the prioritisation of ten alternative project proposals on social economy in the Pomurje region. The most successful alternative is the one with the most overlapping impacts. The same approach to prioritisation can be applied in any other field of public policy-making. Our suggestion is that the implementation of the proposed mesoscopic approach could essentially contribute to establishing a cooperative model of community governance and management (co-governance).

Radej B., Z. Kovač, L. Jurančič Šribar. Ljubljana: Slovenian Evaluation Society, Working Papers, vol. 4, no. 1 (July 2011), 45 pp., <http://www.sdeval.si/Publikacije-za-komisijo-za-vrednotenje/Presecno-dolocanje-razvojnih-prioritet-Delovni-zvezek-4/1.html>.

Predstavitev društva Mozaik, Murska Sobota

Mozaik - društvo za socialno vključenost, Murska Sobota je humanitarno, prostovoljno, samostojno in nepridobitno združenje fizičnih oseb, ki si je kot osnovno nalogo zadalo povezovanje in skupno uresničevanje potreb marginalnih skupin na področju Pomurja. S svojim delovanjem aktivno posega na področje socialnega vključevanja najranljivejših družbenih skupin s pomočjo socialno-ekonomskih programov in s tem prispeva k višji kakovosti življenja v lokalni skupnosti. Društvo se osredotoča na družbene skupine, ki niso sposobne enakopravnega vključevanja v izjemno tekmovalno globalno okolje, zaradi tega ranljive družbene skupine marginalizirajo in postopoma izključujejo iz vseh pomembnejših družbenih tokov. Dolgoročno brezposelnost v največji meri grozi najobčutljivejšim družbenim skupinam: invalidom, osebam z motnjo v razvoju, bivšim odvisnikom, mlajšim osebam brez izobrazbe, starejšim osebam, ki so izgubile delovna mesta v tradicionalnih industrijah, Romom in kmečkemu prebivalstvu, ki se zaradi svoje neustreznosti ne morejo vključevati v obstoječo gospodarsko strukturo in so zaradi tega odrinjeni na rob družbenega dogajanja. Zaradi tega društvo uveljavlja strategijo socialnega vključevanja ranljivih družbenih skupin na podlagi njihovega usposabljanja in zaposlovanja v razvojno perspektivnih dejavnostih, povezanih z ekologijo ter naravno in kulturno dediščino pomurske regije. Da bi opisani namen dosegli razvijajo inovativne programe, ki bodo omogočali povečanje delovne usposobljenosti pripadnikov ranljivih družbenih skupin in njihovo zaposlovanje v dejavnostih na področjih: ekološkega kmetijstva, ekološke predelave živil, tradicionalnega graditeljstva, ekološkega turizma in nege krajine.

Spletna stran: <http://www.mozaik-drustvo.si/si>

Predstavitev socialnega podjetja Pribinovina d.o.o., Murska Sobota

Socialno podjetje je nastalo kot rezultat povezovanja dveh razvojnih iniciativ, katerih nosilca sta Društvo za promocijo in zaščito prekmurskih dobrot in Mozaik. V projekt je aktivno vključeno tudi podjetje Kodila, d.o.o., ki poseduje bogate izkušnje v podjetniškem pristopu k razvoju, organizaciji proizvodnje in trženju kakovostne hrane z regionalnim poreklom. Podjetje je član Pomurskega tehnološkega parka.

Podjetje je organizirano kot invalidsko podjetje in zaposluje tudi ljudi iz družbenih skupin, ki so v procesih globalizacije in doseganja konkurenčnosti izključeni iz trga dela. Glavna dejavnost je pridelava, predelava in trženje tradicionalnih in kakovostnih prehrabnih izdelkov. Ob tem podjetje izvaja tudi programe socialne in delovne rehabilitacije in nenehno išče priložnosti za razvoj novih dejavnosti, ki bi bile primerne za zaposlovanje ranljivih družbenih skupin. Delovanje podjetja je usmerjeno predvsem k: povezovanju proizvajalcev različnih proizvodov domače pridelave in predelave oz. pridelave in predelave manjših pomurskih podjetij, izvajanju pakiranja (natakanja, vlaganja, zlaganja...) in embaliranju tega blaga ter izvajanju sezonskih storitev za potrebe malih podjetij. Pribinovina, d.o.o. predstavlja povezovalni člen, ki si prizadeva za veriženje posameznih podjetnikov v vertikalno verigo in slednje je lahko rešitev za marsikatero težavo pomurskega podjetja, saj omogoča eliminacijo problema premajhnih individualnih proizvodnih količin, obenem pa zaradi ekonomije obsega omogoča učinkovitejši tržni nastop. Vir: <http://www.dobre-prakse.si/dogaja-se/podjetje-pribinovina-d-o-o-%E2%80%93-socialno-podjetje-na-temelju-regionalnih-prednosti-2/>

Predstavitev društva Kralji ulice, Ljubljana

Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice (ustanovljeno leta 2005) razvija inovativne programe dela in sodelovanja z najbolj marginaliziranimi skupinami ljudi – brezdomnimi in sorodnimi socialno izključenimi skupinami. Dejavnost društva se je začela razvijati na podlagi akcijskega pilotnega projekta – cestnega časopisa Kralji ulice, ki ga po ulicah mesta prodajajo brezdomni prodajalci in prodajalke. Osnovna ideja cestnega časopisa je omogočanje legitimnega vira zaslužka, saj brezdomni prodajalci obdržijo polovico prodajne cene časopisa, medtem, ko je druga polovica namenjena stroškom tiska in dela. Z vključevanjem v soustvarjanje in prodajo časopisa se krepi pozitivna samopodoba ljudi, obenem pa se na ta način vključujejo tudi v javni prostor iz katerega so navadno odrinjeni. Časopis Kralji ulice v večji meri tudi ustvarjajo brezdomni ljudje sami, kar pripomore k temu, da javnost spozna njihove izkušnje, življenje na ulici, razmišljanja iz prve roke, posledično pa se ustvarja bolj strpno in podporno okolje za ljudi, ki doživljajo brezdomstvo. Časopis izhaja v mesečni nakladi 10.000 izvodov, v juliju 2011 je izšla 62 številka.

V Društvu Kralji ulice so vse od njegovega nastanka naprej delovali na razvijanju programov na osnovi potreb, ki so jih zaznali med člani in članicami ter predstavljajo osnovo za vključitev človeka v glavna področja družbenega življenja. Program »Univerza pod zvezdami« predstavlja alternativno obliko izobraževanja in kulturno – umetniškega ter športnega udejstvovanja za socialno izključene.

Program »Najprej stanovanje!«, je inovativna oblika nastanitvene podpore za brezdomne ljudi, ki predstavlja nadgradnjo zavetišča za brezdomne, v letu 2010 pa so začeli delovati tudi v polju socialne ekonomije in odprli prvo Posredovalnico rabljenih predmetov v Sloveniji: Stara roba, nova raba. Posredovalnica je namenjena ustvarjanju varnega prostora za zaposlovanje, usposabljanje, razvijanje veščin, krepitvi samopodobe brezdomnih ljudi ter v širšem družbenem smislu spodbujanju kulture ponovne uporabe.

Spletna stran: <http://www.kraljiulice.org/>

Predstavitev društva Slovensko društvo evalvatorjev, Ljubljana

Slovensko društvo evalvatorjev je bilo ustanovljeno leta 2008 na podlagi Ustanovne izjave, z vizijo afirmiranja nepristranskega vrednotenja raznovrstnih fenomenov in učinkov delovanj družbe, ki pripomorejo k uravnoteženemu in integriranemu napredku celotne družbe, posameznih skupnosti in posameznikov.

Društvo deluje kot platforma civilne družbe neodvisnih strokovnjakinj s širokim profilom, potrebnim za doseganje sinergičnih učinkov vrednotenja družbenih pojavov (projektov, programov...), kar naj bi pripomoglo k razvoju trajnostne družbe. Društvo ima tri stalne komisije (za kodeks in standarde, za vrednotenje, študijsko komisijo in študentsko sekcijo).

Spletna stran: <http://www.sdeval.si/>

Uporabljeni viri

- Breznik M. 2009. Kultura danajskih darov - Od mecenstva do avtorstva. Ljubljana: Sophia, Zbirka Paideia, 197 str.
- Burke M.A. 1997. President and CEO, The AdGap Group. Foundation for Enterprise Development, <http://www.fed.org/onlinemag/mar97/buslead.html>, [6/11]
- Crowder G. 2003. Pluralism, Relativism and Liberalism in Isaiah Berlin, presented to the Australasian Political Studies Association Conference, University of Tasmania, Hobart, 29 september – 1 oktober, <http://www.utas.edu.au/government/APSA/GCrowder.doc.pdf>, [1/11]
- Čufer A. 2007. Analiza potreb lokalnih trgov. Tolmin: Posočje – Invalidsko podjetje d.o.o., 21 str.
- Dryden J. 2010. Autonomy: Overview. Internet Encyclopedia of Philosophy. <http://www.iep.utm.edu/autonomy/>, [2/11]
- Fahlbeck E. 2004. Private Provision of Agricultural Public Goods in Sweden., Proceedings of the 90th EAAE Seminar, Multifunctional Agriculture, 2. del, INRA, Rennes, France.
- Fleurence R.L., D.J. Torgerson. Setting Priorities for Research, Health Policy 69(2004):1-10
- Fraser J. 2002. Setting Priorities, blog, <http://www.adaptivepath.com/ideas/essays/archives/000018.php>, [6/11]
- Gerjevič M. 2007. Kulturno-zgodovinski turizem. Analiza potreb lokalnega trga. Mladinski center Brežice.
- Giraud N.-P. 2006. Neenakost v svetu. Ekonomija sodobnega sveta. Ljubljana, Založba /cf*, prev. K. Rotar.
- Golobič M., N. Marot. Territorial impact assessment: Integrating territorial aspects in sectoral policies. Elsevier: Evaluation and Program Planning, 34/3(avgust 2011):163–73, [doi:10.1016/j.evalprogplan.2011.02.009](https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2011.02.009), [V/2011].
- Hayek F. 1992. Usodna domišljavost. Ljubljana: KRT, št. 69, 173 str.; prevedel S. Gaber.
- Hazl V. 2007. Analiza potreb na lokalnih trgih in usposobljenosti institucij s področja nevladnega oz. javnega sektorja na lokalni ravni za pripravo projektov s področja socialnega podjetništva, 29 str.
- Horvat D. 2007. Analiza potreb lokalnega trga. Podjetje: ZRP Pomelaj, z.o.o.
- Karlsson J., K. Ryan. A Cost-Value Approach for Prioritizing Requirements, IEEE Software September/October 1997: 67-74
- Keener B. 2008. Problem Solving and Decision Making, <http://www.dkeener.com/keenstuff/solve.html>, [6/11]
- Klein R. Dimensions of rationing: who should do what? British Medical Journal, 307(1993):309-11
- Kovač Z., F Klužer. 2010. Background report on social economy and social entrepreneurship in Slovenia. Second Draft, Prepared for OECD, 65 str.
- Kovač Z., V. Hazl. 2009. Družbeno podjetništvo. Ljubljana: Gea College, Skripta, 101 str.
- Mahne L., T. Mahne, M. Starič, T. Stojanovič. 2010. Identiteta je tudi interpretacija preteklosti: slovenska mreža za interpretacijo dediščine. Cerknica: Notranjski ekološki center, 40 str., <http://www.nec-cerknica.si/images/stories/Goran/brosura-%20kd%20korektura.pdf> [6/11]
- Max-Neef M. 1995 Economic growth and quality of life. Ecological Economics, 15/2(1995):115–18.
- Milošević G. 2007. Analiza lokalnih potreb in tržnih priložnosti za razvoj socialne ekonomije in socialnega podjetništva v Pomurju. Murska Sobota, Pribinovina, 18 str.
- Milošević G., Kovač Z., Radej B. (ur). 2010. Strokovna tematska konferenca Socialno podjetništvo - izzivi in perspektive. Zbornik prispevkov / Strokovna tematska konferenca Socialno podjetništvo - izzivi in perspektive, petek, 10. december 2010, Murska Sobota; Murska Sobota: Pribinovina, 2010, 121 str., [http://www.socialni-podjetnik.net/upload/files/Konferenca%20o%20socialnem%20podjetnistvu%20\(10dec2010\)_ZB_ORNIK.pdf](http://www.socialni-podjetnik.net/upload/files/Konferenca%20o%20socialnem%20podjetnistvu%20(10dec2010)_ZB_ORNIK.pdf), [2/11]
- Peitersen N., A. Arvidsson. 2010. The Ethical Economy http://www.ethicaleconomy.com/files/EthicalEconomy_CH1.pdf, [7/10]
- Piper M. 2010. Autonomy: Normative, Internet Encyclopedia of Philosophy. <http://www.iep.utm.edu/aut-norm/>, [4/11]
- Putnam R., R. Leonardi, R. Nanetti. 1993. Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy. Princeton, Princeton University Press.
- Putnam R. 1996. Who Killed Civic America. Prospect, marec, str. 66-72.

- Radej B. 2006a. Domet vladnih politik v luči Giraudovega teorema neenakosti, spremna beseda k slovenskem prevodu knjige Pierre-Noël Giraud: 'L'inégalité du monde'«, Ljubljana, Zbirka /cf*.
- Radej B. 2006b. Assessment of structural funds effectiveness on the sustainable development: Pomurje regional case study. Final report; ver. 1.0 (10th November 2006). 6th framework programme, »SDRTOOLS«: Regional sustainability Appraisal: Developing evaluation methods and sustainable policies (Contract SCS8-CT-2004-502485), 80 str.
- Radej B. 2007. Pomurje pod Slovenci. Rokopis, 12 str., http://www.mozaik-drustvo.si/upload/File/Pomurje_pod_Slovenci.pdf, [6/11]
- Radej B. 2009a. Drugotni razvoj, spremna beseda k prevodu dela Serge Latouche, »Preživeti razvoj - Od dekolonizacije ekonomskega imaginarija do gradnje alternativne družbe« (*Survivre au développement. De la décolonisation de l'imaginaire économique à la construction d'une société alternative*, Editions Mille et une nuits, Pariz, 2004, prevedla Katarina Rutar). Ljubljana, Založba /cf*.
- Radej B. 2009b. Ni več izhoda brez ekonomije revežev. Večer, Pogledi, 31. december.
- Radej B. 2010a. Analiza kazalnikov blaginje v Pomurju«. Končno poročilo - Projekt: »Priprava strokovnih podlag za izvedbo projektov na področju socialnega podjetništva v okviru Instrumenta 3 Programa spodbujanja konkurenčnosti pomurske regije v obdobju 2010-2015, Sklop 1, 30 str.
- Radej B. 2010b. Stranpoti dobička. Večer, Pogledi, 15. julij.
- Radej B. Synthesis in policy impact assessment. Sage: Evaluation 17/2(April 2011a):133-50; <http://www.sdeval.si/Publikacije-za-komisijo-za-vrednotenje/Meso-Matrical-Synthesis-of-the-Incommensurable.html>, [IV/2011]
- Sardelič A. 2007. Analiza potreb lokalnih trgov. Društvo Stüdenec, 41 str.
- Sassi F. Setting priorities for the evaluation of health interventions: when theory does not meet practice. Elsevier: Health Policy 63(2003):141-54, http://www.sph.ukma.kiev.ua/images/1266926762_sassi.pdf, [6/11]
- Seljak J. 2001. Kazalec uravnoteženega razvoja. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj, Zbirka »Analize, raziskave, razvoj«, 195 str.
- Sunstein C., R. Thaler. Libertarian Paternalism is Not an Oxymoron. The University of Chicago Law Review 70/4(2003):1159-202, <http://www.bos.frb.org/economic/conf/conf48/papers/thaler.pdf>, [1/11]
- SVLR. 2007. Operativnega programa socialnega podjetništva v Pomurju. Uvajanje socialnega podjetništva v Sloveniji. Ljubljana, Služba vlade za lokalno samoupravo in regionalno politiko.
- SVLR. 2007. Uvajanje socialnega podjetništva v Sloveniji.
- SVLR. 2010a. Strokovne podlage za pripravo novega zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja. Ljubljana, Služba vlade za lokalno samoupravo in regionalno politiko, 80 str.
- SVLR. 2010b. Program spodbujanja konkurenčnosti pomurske regije v obdobju 2010 – 2015. Ljubljana, Služba vlade za lokalno samoupravo in regionalno politiko, 50 str.
- Tommasini G. 2007. An overview about social enterprises. Maribor: Mednarodna konferenca »S socialnim podjetništvom do kakovostne družbe«, Irecoop, Veneto, 25 str.
- Vesel J. 2010. Socialna ekonomija kot alternativa. Koper: Fakulteta za humanistične študije, Humanistične paradigme, 19 str.
- Vlada Republike Slovenije. Letno poročilo 2009 o izvajanju Državnega razvojnega programa Republike Slovenije za obdobje 2007–2013. Št. 30300-1/2008/9.
- Westall A. 2001. Value-led market-driven. Social enterprise solutions to public policy goals. Institute for Public Policy Research, 86 str.

Priloga 1: Podatki

Priloga 1a: Kazalniki regionalnega razvoja, v izvornih vrednostih

Leto	Gospodarski razvoj (G)				Človekov razvoj (II)				Socialni razvoj (S)				Okoljski razvoj (N)			
	G1		G2		II1		II2		S1		S2		N1		N2	
	BDP v EUR na prebivalca		Bruto investicije na preb., v EUR		Študentski indeks		Indeks staranja		Registrirana stopnja brezposelnosti, v %		Neto selitveni prirast, v promilih		Izdatki za varstvo okolja v % od BDP		Opremljenost stanovanj s komunalnimi priključki, v %	
	Slo*	Pom*	Slo	Pom	Slo	Pom	Slo	Pom	Slo	Pom	Slo	Pom	Slo	Pom	Slo	Pom
1995	8101	6064	1078	415	3,0	2,0	69,1	80,3	13,9	16,0	0,7	-2,6	0,50	0,19	98,5	96,5
1996	8431	6329	1122	433	3,1	2,3	73,3	83,6	13,9	18,2	0,4	-2,5	0,49	0,15	98,6	96,5
1997	9034	6726	1203	460	3,3	2,4	77,6	87,8	14,4	17,8	-0,2	-3,1	0,69	0,11	98,6	96,5
1998	9715	7186	1293	492	3,5	2,4	79,7	89,8	14,5	18,7	-1,7	-3,7	0,59	0,41	98,6	96,6
1999	10486	7410	1396	507	4,0	2,9	83,7	93,4	13,6	18,2	0,5	-4,9	0,67	0,33	98,6	96,6
2000	10858	7559	1610	607	4,8	3,6	89,8	98,8	11,8	16,7	1,1	-4,0	0,65	0,56	98,6	96,6
2001	11441	7978	1671	634	5,1	3,7	94,1	102,4	11,2	16,3	1,0	-4,1	1,56	0,55	98,6	96,6
2002	12281	8446	1800	750	5,2	4,2	98,5	106,1	11,3	17,7	0,3	-4,2	1,74	1,37	98,7	96,7
2003	12900	8775	2127	1076	5,4	4,0	103,0	108,8	10,9	17,6	0,6	-4,4	1,91	1,29	98,7	96,7
2004	13599	9240	2093	1267	5,4	4,1	106,9	111,9	10,3	16,8	0,7	-3,6	1,66	1,07	98,7	96,7
2005	14369	9594	2208	1403	5,6	4,2	110,5	115,0	10,2	17,9	2,9	-3,0	1,84	3,89	98,7	96,7
2006	15467	10156	2570	1794	5,7	4,4	112,9	116,7	8,6	14,8	3,5	-2,8	2,00	2,67	98,7	96,8
2007	17123	11160	2944	2153	5,6	4,5	115,1	121,2	7,3	13,8	7,7	-2,6	1,79	1,14	98,7	96,8
2008	18653	11638	3165	2345	5,8	4,5	117,1	125,3	7,0	13,2	10,9	-7,3	2,00	2,26	98,8	96,8
^(o) 2009	17692	10870	3002	2190	5,7	4,6	118,0	126,1	10,3	20,4	7,2	-5,5	1,84	2,19	98,8	96,8
⁽ⁿ⁾ 2010	17869	10813	3032	2179	5,9	4,8	117,7	125,9	10,6	19,6	2,4	-3,9	1,95	2,27	98,8	96,9

Vir podatkov: SURS. Opomba: (o) lastna ocena; (n) lastna napoved; * Slo-Slovenija, Pom-Pomurje.

Priloga 2: Matrika potencialov in potreb socialne ekonomije v Pomurju

Projektni predlog »Ek«		NEZADOVOLJENE POTREBE REGIJE																				SKUPAJ POTREBE							
		P1. Storitve za ranljive družbene skupine					P2. Storitve neogroženim skupinam					P3. Ohranjanje podeželske dedišč.		P4. Ekološke in komun. storitve			P5. Podpora razvoju sektorja socialnega podjetništva				P6. Podpora javn. sektorju								
		Brezposelni	Invalidi	Starostniki	Otroci	Romi	Odvisniki	Revni	Socialni stiki	Krizna namestitvev	Družine z otroci	Podležlsko	Nastanitvene kapacitete za mlade popotnike	Socio-kulturna animacija	Pomoč v gospodinjstvu	Ohranjanja kulturne dediščine	Obrti	Urejanje okolice	Odpadki	Ekološka pridelava & predelava produktov	Izobraževanje		Socialno bančništvo	Mreženje	Promocija	Medsektorsko sodelovanje	Podpora politikam	Podpora funkcioni-	
S	A	S	S	S	S	A	G	G	G	G	S	S	G	G	G	G	A	S	G	S	S	S	G	G	S	S			
R1. Skoncentrirani prosti resursi	Prosti viri na obrobju regije	S	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
	Prosti viri zaradi slabe dostopnosti	S	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
	Neaktivni viri ker so izključeni	S	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
R2. Neaktivni endogeni potenciali regije	Stavbna in kulturna dediščina	A	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
	Neobdelana kmetijska zemljišča	G	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
	Tradicionalna znanja	A	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
	Izraba odpadkov in ostankov	A	6,0	2,9	2,4	2,0	2,0	4,0	2,9	2,5	6,0	6,0	2,0	2,0	6,0	0,0	6,0	2,0	6,0	6,0	3,0	2,0	6,0	3,5	6,0	3,5	2,0	2,0	2,0
	Neizkoriščene starejše zgradbe v MS	A	6,0	2,9	2,4	2,0	2,0	4,0	2,9	2,5	6,0	6,0	2,0	2,0	6,0	0,0	6,0	2,0	6,0	6,0	3,0	2,0	6,0	3,5	6,0	3,5	2,0	2,0	2,0
	Turizem na vasi	A	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
R3. Veliko brezposelnih	Avtohtone sorte, pasme, semena	G	6,0	2,9	2,4	2,0	2,0	4,0	2,9	2,5	6,0	6,0	2,0	2,0	6,0	0,0	6,0	2,0	6,0	6,0	3,0	2,0	6,0	3,5	6,0	3,5	2,0	2,0	2,0
	Starine, antikvariatno blago	G	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
	Znižanje brezposelnosti	A	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
R4. Neaktivna sinergija SE s povezanimi dejavnostmi	Zaposlovanje ranljivih skupin	S	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
	Vračanje diplomantov	G	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
	Oživljanje tradicionalne proizvodnje	S	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
	Izdelki iz tradicionalne pridelave	S	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
	Dopolnilne dejavnosti na kmetijah	G	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
	Podporne dejavnosti na kmetijah	G	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
R5. Neaktivni nematerialni dejavniki blaginje	Povezovanje med programi	G	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
	Neaktivne lokalne tržne niše	S	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
	Neizraba lokalne identitete, izročila	S	6,0	2,9	2,4	2,0	2,0	4,0	2,9	2,5	6,0	6,0	2,0	2,0	6,0	0,0	6,0	2,0	6,0	6,0	3,0	2,0	6,0	3,5	6,0	3,5	2,0	2,0	2,0
	Socialni viri	S	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
	Humani viri	A	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
	Podporna infrastruktura	S	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
SKUPAJ NEIZKORIŠČENI RESURSI	Vključevanje prebivalcev v programe	A	9,0	4,3	3,6	3,0	3,0	6,0	4,3	3,8	9,0	9,0	3,0	3,0	9,0	0,0	9,0	3,0	9,0	9,0	4,5	3,0	9,0	5,3	9,0	5,3	3,0	3,0	3,0
			3,0	1,4	1,2	1,0	1,0	2,0	1,4	1,3	3,0	3,0	1,0	1,0	3,0	0,0	3,0	1,0	3,0	3,0	1,5	1,0	3,0	1,8	3,0	1,8	1,0	1,0	

Priloga 3: Rezultati - prednostni vrstni red predlaganih projektov

Ek	Povprečje ocen vrednotenja			Rezultat-matrika*			Rezultat korelacije [#]			Ek: Rezultat - grafično[#]
	G	S	A	G	S	A	G	S	A	
	5.143	5.052	6.327	5	5	7	5	5	6	
	5.100	5.010	6.274	5	5	6	-	5	6	
Λ	4.950	4.863	6.089	5	5	6	-	-	6	
Potenciali - Potrebe: Uravnovešeno med G, S, A na strani potencialov, ne pa tudi na strani potreb (pričakovanih učinkov), kjer so prispevki projekta k višji avtonomiji prejemnikov storitev zelo šibko zastopane (3/25)										
Rk	Povprečje ocen vrednotenja			Rezultat-matrika*			Rezultat korelacije [#]			Rk: Rezultat - grafično[#]
	G	S	A	G	S	A	G	S	A	
	2.664	3.462	2.000	4	5	3	4	5	4	
	3.108	4.039	2.333	4	5	4	-	5	5	
Λ	2.830	3.679	2.125	4	5	3	-	-	3	
Potenciali - Potrebe: Uravnovešeno med G, S, A na strani potencialov, ne pa tudi na strani potreb (pričakovanih učinkov), kjer so prispevki projekta k višji avtonomiji prejemnikov storitev zelo šibko zastopane (3/25)										
Mg	Povprečje ocen vrednotenja			Rezultat-matrika*			Rezultat korelacije [#]			Mg: Rezultat - grafično[#]
	G	S	A	G	S	A	G	S	A	
	2.422	2.036	2.770	4	3	4	4	4	4	
	3.250	2.731	3.717	4	4	5	-	4	5	
Λ	3.391	2.850	3.879	5	4	5	-	-	5	
Potenciali - Potrebe: Uravnovešeno med G, S, A na strani potencialov, ne pa tudi na strani potreb (pričakovanih učinkov), kjer so prispevki projekta k višji avtonomiji prejemnikov storitev šibko zastopane (4/25)										
Za	Povprečje ocen vrednotenja			Rezultat-matrika*			Rezultat korelacije [#]			Za: Rezultat - grafično[#]
	G	S	A	G	S	A	G	S	A	
	2.374	2.554	2.347	4	4	4	4	4	4	
	2.423	2.608	2.396	4	4	4	-	4	4	
Λ	2.423	2.608	2.396	4	4	4	-	-	4	
Potenciali - Potrebe: Uravnovešeno med G, S, A na strani potencialov, ne pa tudi na strani potreb (pričakovanih učinkov), kjer so prispevki projekta k višji avtonomiji prejemnikov storitev zelo šibko zastopane (3/25)										
Et	Povprečje ocen vrednotenja			Rezultat-matrika*			Rezultat korelacije [#]			Et : Rezultat - grafično[#]
	G	S	A	G	S	A	G	S	A	
	1.325	1.946	1.143	3	3	3	3	3	3	
	1.836	2.695	1.583	3	4	3	-	4	4	
Λ	1.740	2.554	1.500	3	4	3	-	-	3	
Potenciali - Potrebe: Uravnovešeno med G, S, A na strani potencialov, ne pa tudi na strani potreb (pričakovanih učinkov), kjer so prispevki projekta k višji avtonomiji prejemnikov storitev zelo šibko zastopane (1/25)										
Opombi: *Legenda 1										
[#] Legenda 2:										
od 0,00 do 0,30 = 1			< neopazno >			od 0 do 2 = 1				
od 0,31 do 1,20 = 2			< zelo šibko >			od 3 do 4 = 2				
od 1,21 do 2,20 = 3			< šibko >			od 5 do 6 = 3				
od 2,21 do 3,20 = 4			< srednje >			od 7 do 8 = 4				
od 3,21 do 5,30 = 5			< dokaj močno >			od 9 do 10 = 5				
od 5,31 do 6,30 = 6			< močno >			od 11 do 12 = 6				
od 6,31 do 9,00 = 7			< zelo močno >			od 13 do 14 = 7				

Priloga 3: ...nadaljevanje

IIs	Povprečje ocen vrednotenja			Rezultat-matrika*			Rezultat korelacije [†]			IIs: Rezultat - grafično [‡]
	G	S	A	G	S	A	G	S	A	
G	1.860	2.039	1.905	2	3	3	2	3	3	
S	2.061	2.260	2.111	3	4	3	-	4	3	
A	1.790	1.962	1.833	3	3	3	-	-	3	
Potenciali - Potrebe: Uravnotešeno med G, S, A na strani potencialov, ne pa tudi na strani potreb (pričakovanih učinkov), kjer so prispevki projekta k višji avtonomiji prejemnikov storitev zelo šibko zastopane (3/25)										
Hp	Povprečje ocen vrednotenja			Rezultat-matrika*			Rezultat korelacije [†]			Hp: Rezultat - grafično [‡]
	G	S	A	G	S	A	G	S	A	
G	0.319	0.626	0.838	2	2	2	2	2	2	
S	0.838	1.643	2.199	2	3	4	-	3	3	
A	0.209	0.411	0.550	1	2	2	-	-	2	
Potenciali - Potrebe: Uravnotešeno med G, S, A na strani potencialov, ne pa tudi na strani potreb (pričakovanih učinkov), kjer so prispevki projekta k višji avtonomiji prejemnikov storitev šibko zastopane (5/25)										
Us	Povprečje ocen vrednotenja			Rezultat-matrika*			Rezultat korelacije [†]			Us: Rezultat - grafično [‡]
	G	S	A	G	S	A	G	S	A	
G	0.360	0.664	0.626	2	2	2	2	2	2	
S	0.787	1.454	1.369	2	3	3	-	3	3	
A	0.944	1.744	1.643	2	3	3	-	-	3	
Potenciali - Potrebe: Uravnotešeno med G, S, A na strani potencialov, ne pa tudi na strani potreb (pričakovanih učinkov), kjer so prispevki projekta k višji avtonomiji prejemnikov storitev zelo šibko zastopane (3/25)										
Os	Povprečje ocen vrednotenja			Rezultat-matrika*			Rezultat korelacije [†]			Os: Rezultat - grafično [‡]
	G	S	A	G	S	A	G	S	A	
G	0.876	1.003	0.873	2	2	2	2	2	2	
S	1.086	1.243	1.083	2	3	2	-	3	2	
A	0.863	0.987	0.860	2	2	2	-	-	2	
Potenciali - Potrebe: Uravnotešeno med G, S, A na strani potencialov, ne pa tudi na strani potreb (pričakovanih učinkov), kjer so prispevki projekta k višji avtonomiji prejemnikov storitev šibko zastopane (4/25)										
Cen	Povprečje ocen vrednotenja			Rezultat-matrika*			Rezultat korelacije [†]			Cen: Rezultat - grafično [‡]
	G	S	A	G	S	A	G	S	A	
G	0.143	0.119	0.000	1	1	1	1	2	2	
S	1.333	1.111	0.000	3	3	1	-	3	2	
A	1.125	0.938	0.000	3	2	1	-	-	1	
Potenciali - Potrebe: Uravnotešeno med G, S, A na strani potencialov, ne pa tudi na strani potreb (pričakovanih učinkov), kjer so prispevki projekta k višji avtonomiji prejemnikov storitev zelo šibko zastopane (1/25)										
Opombi: * Legenda 1 [‡] Legenda 2:										
od 0.00 do 0.30 = 1 < neopazno > od 0 do 2 = 1 od 0.31 do 1.20 = 2 < zelo šibko > od 3 do 4 = 2 od 1.21 do 2.20 = 3 < šibko > od 5 do 6 = 3 od 2.21 do 3.20 = 4 < srednje > od 7 do 8 = 4 od 3.21 do 5.30 = 5 < dokaj močno > od 9 do 10 = 5 od 5.31 do 6.30 = 6 < močno > od 11 do 12 = 6 od 6.31 do 9.00 = 7 < zelo močno > od 13 do 14 = 7										

Naslov:	Presečno določanje razvojnih prioritet
Podatki o avtorju:	Radej B., Z. Kovač, L. Jurančič Šribar.
Podatki o izdaji ali natisu:	1. Izdaja
Kraj in založba:	Ljubljana: Slovensko društvo evalvatorjev
Leto izida:	2011
Naslov knjižne zbirke:	Delovni zvezek
Izvirni naslov dela (pri prevodu):	
Podatke o nosilcu avtorskih pravic:	SDE, Ustvarjalna gmajna 2.5, Slovenija
Podatek o nakladi (število natisnjenih izvodov):	Elektronska publikacija
Navedbo javnega financerja, če je publikacija izdana s pomočjo javnih sredstev: -	
Mednarodne identifikatorje (ISBN, ISMN, ISSN):	ISBN 978-961-92453
Maloprodajno ceno publikacije:	Publikacija je brezplačna

O avtorjih

Bojan Radej, Ljubljana: Svobodni raziskovalec na področju družbenih študij, kakovosti življenja, ekonomskih racionalnosti, metodologije vrednotenja; svetovalec, publicist in aktivist. Magister makroekonomije (Ekonomski fakulteta, Ljubljana, 1993), prej zaposlen na Uradu za makroekonomske analize in razvoj (UMAR, 1987-2004) za področja medsektorskih modelov, cenovnih analiz, trajnostnega razvoja, ekonomike okolja. Pobudnik in prvi urednik Ekonomskega ogledala/Slovenian Economic Mirror (1995-1998, UMAR). Ustanovni član Slovenskega društva evalvatorjev in trenutno njegov predsednik.

Zdenka Kovač, Slovenske Konjice: Magistra sociologije managementa s področja socialnega dela, organizacijskih znanosti, sociologije globalnega menedžmenta in podjetništva. Ob tem se je izpopolnjevala na eni domači ter dveh tujih poslovnih šolah v ZDA in Nemčiji za svetovalko in učiteljico ustvarjalnega podjetništva. V zadnjem času raziskuje fenomen podjetništva s socialnimi cilji. Širši javnosti poznana kot svetovalka, razvojnica, predavateljica, državna sekretarka za zaposlovanje, ministrica za regionalni razvoj. Je mati dveh odraslih sinov in babica treh vnukinj. Kot človek je vse svoje življenje usmerjena k ljudem in razvoju s človeškim obrazom in nenehno išče nove poti za izboljšanje življenja in pogojev za zaposlovanje malih ljudi, katerim tranzicija ni bila prijazna mati.

Luna Jurančič Šribar, Ljubljana: Univ. dipl. etnologinja in kulturna antropologinja, podiplomska študentka na ISH, smer antropologija vsakdanjega življenja, kjer se ukvarja s sledečimi temami: socialna izključenost, brezdomstvo, alternativne oblike medčloveških menjav, vzajemnost, kultura potrošnje, pomen dobrin. Terensko delo združuje s teorijo prek večletnega dela z brezdomnimi in sorodnimi družbeno odrinjenimi skupinami ljudi v nevladni organizaciji Društvo Kralji ulice. Deluje v polju socialne ekonomije, je pobudnica in vodja projekta Posredovalnice rabljenih predmetov Stara roba, nova raba.

O zbirki Delovni zvezki SDE

V zbirki so objavljeni znanstveni in strokovni prispevki s področja vrednotenja javnih politik in iz disciplin, s katerimi se to vrednotenje prepleta. Prispevki so večinoma recenzirani, imajo knjižnično signaturo in so prosto dostopni na spletnih straneh SDE.

Doslej izšlo v zbirki DZ/SDE

	Letnik 1:
»Vaje v seštevanju neseštevljivega« (B. Radej, 29 str.)	1/2008
»Sinteza vplivov nacionalnega energetskega programa na prostorsko kohezijo Slovenije« (B. Radej, 47 str.)	2/2008
»Meso-Matrical Synthesis of the Incommensurable« (B. Radej, 21 str.)	3/2008
	Letnik 2:
»Anti-systemic movement in unity and diversity« (B. Radej, 12. str.)	1/2009
»Meso-matrical Impact Assessment - peer to peer discussion of the working paper 3/2008; report for the period 8/08-2/09« (B. Radej, ur., 30. str.)	2/2009
»Turistična regionalizacija Slovenije« (J. Kos Grabar, 29 str.)	3/2009
»Presoje javnih učinkov vladnih politik« (B. Radej, 18 str.)	4/2009
»Ciljno usmerjen državni proračun: med obeti in možnostmi« (B. Radej, 33 str.)	5/2009
	Letnik 3:
»Beyond 'New Public Management' doctrine in policy impact evaluation« (B. Radej, M. Golobič, M. Černič Istenič, 25 str.)	1/2010
»Osnove vrednotenja vplivov javnih politik za priložnostne uporabnice/ke« (B. Radej, 43 str.)	2/2010
»Več-nivojski vidik družbene kompleksnosti in njen pomen za metodologijo družbenega raziskovanja - primer vrednotenja učinkov politik« (B. Radej, 57 str.)	3/2010
	Letnik 4:
»Presečno določanje razvojnih prioritet« (B. Radej, Z. Kovač, L. Jurančič Šribar, 45 str.)	1/2011

Založnik publikacije je Slovensko društvo evalvatorjev.

Naslov uredništva Tabor 7, c/o Radej, 1000 Ljubljana, info@sdeval.si

Podpornik SDE Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana <http://www.ier.si/>